

ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๙ ❁ มิถุนายน ๒๕๕๔

เนื้อหาในเล่ม

- สำนักกฎหมายอิงโลก (3) (หน้า 518)
สริมงคลและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในทัศนะของพระพุทธศาสนา (หน้า 544)
พระไตรปิฎกกับสังคมไทยปัจจุบัน (หน้า 561)

จากบรรณาธิการ

คุณธรรมและการเมือง

ช่วงนี้บ้านเรากำลังอยู่ในภาวะของการเลือกตั้ง ไปไหนเราก็จะเห็นป้ายโฆษณาหาเสียงของบรรดาผู้สมัครและพรรคการเมืองต่างๆ ปრაกฏการณ์นี้มองได้หลายแง่ ขึ้นกับว่าเราจะจริงจังกับมันมากน้อยเพียงใด เรื่องเดียวกันนั้น คนสองคนอาจเห็นว่าเป็นเรื่องจริงจังไม่เท่ากัน และหลายครั้งปัญหาของสังคมมนุษย์เรานั้นก็มาจากการที่สองฝ่ายหรือมากกว่านั้นมองเรื่องเดียวกันในปริมาณที่จริงจังแตกต่างกัน พระพุทธศาสนานั้นสอนว่าบางเรื่องสมควรจริงจัง และบางเรื่องก็ไม่สมควร ผมเชื่อว่า เรื่องการเมือง

นั่นพระพุทธศาสนาคงเห็นว่าจัดอยู่ในเรื่องประเภทที่ไม่ต้องจริงจังกับมันนักก็ได้ ผมเลยขอถือโอกาสที่บ้านเรากำลังอยู่ในช่วงเลือกตั้ง ชวนท่านแฟนานุแฟนของวารสาร “ปัญญา” สนทนากันด้วยเรื่องนี้จะดีไหม—แบบว่าไม่จริงจังตามที่พระพุทธศาสนาแนะนำ

เมื่อภาคฤดูร้อนที่ผ่านมา ผมสอนวิชา “ปรัชญาและตรรกวิทยา” ให้กับนิสิตปริญญาตรีของจุฬา ดังที่ได้เขียนเล่าในบทบรรณาธิการฉบับที่แล้ว เรื่องหนึ่งที่เราเรียนกันคือ “สิทธิในการปกครองประเทศควรเป็นของใคร: ผู้รู้จำนวนหนึ่ง หรือประชาชนทั้งประเทศ” ผมเล่าให้นิสิตฟังว่า มีนักปรัชญาบางคนเช่นเพลโตเห็นว่ากิจการใดๆก็ตามของรัฐจะต้องให้ผู้รู้เท่านั้นตัดสินใจ ที่เพลโตเห็นอย่างนั้นก็มาจากเหตุผลง่ายๆว่า ขนาดเรื่องเล็กๆเช่นการขับรถขับเรือ การรักษาโรค เป็นต้นเราก็โหวตกันไม่ได้อยู่แล้ว สมมติว่าผู้นำเลื้อแดงท่านป่วยด้วยโรคหัวใจ กำลังพุดอยู่บนเวทีก็ทรุดล้มลง ท่านถูกหามส่งโรงพยาบาล มีคนตามไปด้วยประมาณ ๓๐ คน เมื่อไปถึง หมอก็มารับตัวไป จากนั้นกระบวนการรักษาก็จะอยู่ในมือของหมอเท่านั้น สหายเลื้อแดงที่ไปด้วยจะบอกว่า “ก่อนรักษา หมอต้องถามพวกเราก่อนนะ พวกเราจะโหวตกันก่อน ไม่อย่างนั้นไม่เป็นประชาธิปไตย” ไม่ได้เลย และอันที่จริง ผมเชื่อว่าก็คงไม่มีชาวเลื้อแดงคนใดทำอย่างนั้นแน่ เมื่อเป็นอย่างนี้ เพลโตก็ถามว่า ขนาดเรื่องเล็กๆอย่างการประดับประดาชีวิตของคนเพียงคนเดียว เรายังต้องการผู้รู้เลย ไม่ต้องพุดถึงว่าการประดับประดา “ชีวิตของชาติ” จะต้องการผู้รู้เพียงใด เป็นที่ทราบว่ายเพลโตนั้นรังเกียจประชาธิปไตยที่สุด และที่เขารังเกียจผมก็เข้าใจ อาจารย์ของเพลโตคือโสกราตีสนั้นเป็นคนดีมีปัญญา แต่ก็ถูกประหารชีวิตภายใต้การปกครองแบบประชาธิปไตย เรื่องมีว่า สิ่งที่โสกราตีสพยายามเผยแพร่ นั้นคนส่วนใหญ่ไม่ชอบ ก็เลยใช้เสียงส่วนใหญ่นั่นแหละเล่นงานบ้านเราท่านพุทธทาสก็เห็นว่าการเมืองจะให้อยู่ในมือประชาชนไม่ได้เลย เพราะประชาชนส่วนใหญ่เห็นแก่ตัว ต้องให้คนส่วนน้อยที่เป็นคนดี มีความรู้ เห็นแก่บ้านเมือง เท่านั้น มาปกครองประเทศ

ผมลองถามเด็กๆว่าคิดอย่างไรกับทัศนะนี้ ทราบไหมครับว่า นิธิส่วนใหญ่มองเห็นด้วย แม้แต่นิธิที่มาจากคณะรัฐศาสตร์บางคนก็เห็นด้วย เท่าที่สังเกต ที่นิธิเห็นด้วยเพราะมองว่านักการเมืองที่ประชาชนในบ้านเราเลือกมานั้นท้ายที่สุดแล้วก็ไม่เอาไหนทั้งสิ้น นิธิเห็นว่าคนดีมีฝีมือในบ้านเรานิดที่เหมาะแก่การปกครองบ้านเมืองนั้นจะต้องมีอยู่แน่ และมากพอสมควร เปรียบก็เหมือนชาติกำลังป่วยและต้องการหมอฝีมือดีมาผ่าตัด เวลานี้เรามีแต่หมอมือสมัครเล่น หรือไม่ก็ไม่ใช้หมอเสียด้วยซ้ำมาปู้ยี่ปู้ยำชาติ ผ่าตัดผิดๆถูกๆ ดังนั้นแนวคิดอย่างของเพลโตและท่านพุทธทาสจึงได้รับการขานรับอย่างดีจากนิธิในห้อง

แล้วผมก็ชวนคุยด้วยแนวคิดที่สองคือแนวคิดแบบประชาธิปไตย ผมเล่าสาระหลักๆของประชาธิปไตยให้เด็กๆฟังว่า เกิดจากการที่นักปรัชญาบางคนในโลกนี้เขาคำถามง่ายๆตรงไปตรงมาว่า “ประเทศนี้เป็นของทุกคนใช่ไหม” แน่แน่นอนครับ สมัยก่อนที่ตะวันตกปกครองด้วยระบอบกษัตริย์ นักปรัชญาพวกนี้ไม่ได้ถามคำถามนี้แน่นอน คำถามนี้เกิดในสมัยที่ระบอบกษัตริย์เริ่มอ่อนแอลงแล้ว ถ้ามองมาที่ประเทศไทยเวลานี้ เราก็ต้องตอบว่า “ใช่ ประเทศไทยเป็นของทุกคน ลุงจันทาบ้านโคกฟันโปงที่ขอนแก่นก็เป็นเจ้าของประเทศไทยเท่ากับเจ้าของธนาคารกรุงเทพ” เมื่อทุกคนเป็นเจ้าของประเทศเท่ากัน ก็ย่อมมีสิทธิอันชอบธรรมที่จะให้ความเห็นว่า ควรปกครองประเทศอย่างไร

นิธิบางคนถามว่า “ชาวบ้านไม่มีความรู้จะให้ความเห็นได้หรือ” คำถามนี้ผมคิดว่าสำคัญ แต่นักปรัชญาสายประชาธิปไตยเขาให้ความเห็นว่า คนเรานั้นต่างกันที่ความรู้ แต่ในเรื่องสัตยาตญาณที่จะปกป้องตนมีเท่ากันทุกคน สัตยาตญาณนี้อาจเรียกได้ว่าเป็นสิ่งที่เพียงพอจะคำนวณประชาธิปไตย ก็เหมือนเราไปหาหมอ ถ้าเทียบกับหมอ เราที่เป็นชาวบ้านธรรมดาๆก็ถือว่าเป็นคนไม่มีความรู้อะไร เมื่อลองให้หมอคนแรกรักษาแล้วเราสงสัย ไม่เชื่อใจ เพราะไม่หายสักที ถามอะไรก็อธิบายไม่ชัด เราก็ยอมมีสิทธิจะเปลี่ยนหมอได้ ประชาธิปไตยนั้นต้องการผู้รู้แน่นอน แต่

อำนาจในการมอบความไว้วางใจว่าใครควรจะมานั่งในฐานะผู้รู้เป็นของประชาชน หัวใจของประชาธิปไตยอยู่ที่นี้

นิสิตถามผมว่า โดยส่วนตัว ผมเห็นด้วยกับแนวคิดไหน ผมบอกนิสิตไปว่า โดยมารยาท ผมในฐานะอาจารย์ไม่ควรเลือก แต่เมื่อนิสิตคะยั้นคะยอมากเข้า ผมก็เลยตอบไปว่า “ในทางปฏิบัติ ผมเห็นด้วยกับประชาธิปไตย” เมื่อนิสิตทำท่ายังไม่เข้าใจ ผมก็เลยอธิบายต่อว่า แนวคิดแบบท่านพุทธทาสหรือเพลโตนั้นผมเข้าใจ และผมก็เข้าใจด้วยว่าพวกพันธมิตรหรือชาวเสื้อเหลืองไม่น้อยก็คิดอย่างนี้ ถ้าสุดเวทิมันพันธมิตรเปิดเผยตัวเองอย่างชัดเจนว่า หากจะมีทหารมาล้างกระดานการเมืองเวลานี้พวกท่านก็จะไม่ว่าอะไรเลย ที่ชาวเสื้อเหลืองรณรงค์ “โหวตโน” (ที่นักพูดบนเวทีบางท่านพูดให้มันในอารมณ์ว่าหมายถึง “กูไม่เลือกแม่งทั้งนั้น”) ก็มาจากพื้นฐานความคิดอย่างเพลโตนี้แหละครับ เมื่อหักเอาเรื่องภาษาและการนำเสนอออกไปแล้ว ผมก็รับได้ที่ชาวพันธมิตรท่านจะเห็นอย่างนั้น เพราะนักการเมืองบ้านเราที่ผ่านมานี้ไม่ชวนให้เราศรัทธาในฝีมือและคุณธรรมเท่าใดเลย

จะอย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติ การจะหาผู้รู้มาปกครองบ้านเมืองนั้น หากไม่มาจากความเห็นของประชาชนก็ต้องมาจากผู้ที่เข้าใจว่าตนเองรู้อะไรดีกว่าชาวบ้าน ซึ่งเป็นคนส่วนน้อย ไม่มีหลักประกันอันใดเลยว่าคนส่วนน้อยจะผิดไม่ได้ และในทางสถิติ คนจำนวนมากช่วยกันคิดย่อมมีทางผิดพลาดน้อยกว่าให้คนจำนวนน้อยคิด นี่คือจุดอ่อนของระบอบเผด็จการจะโดยใครก็ตามแต่

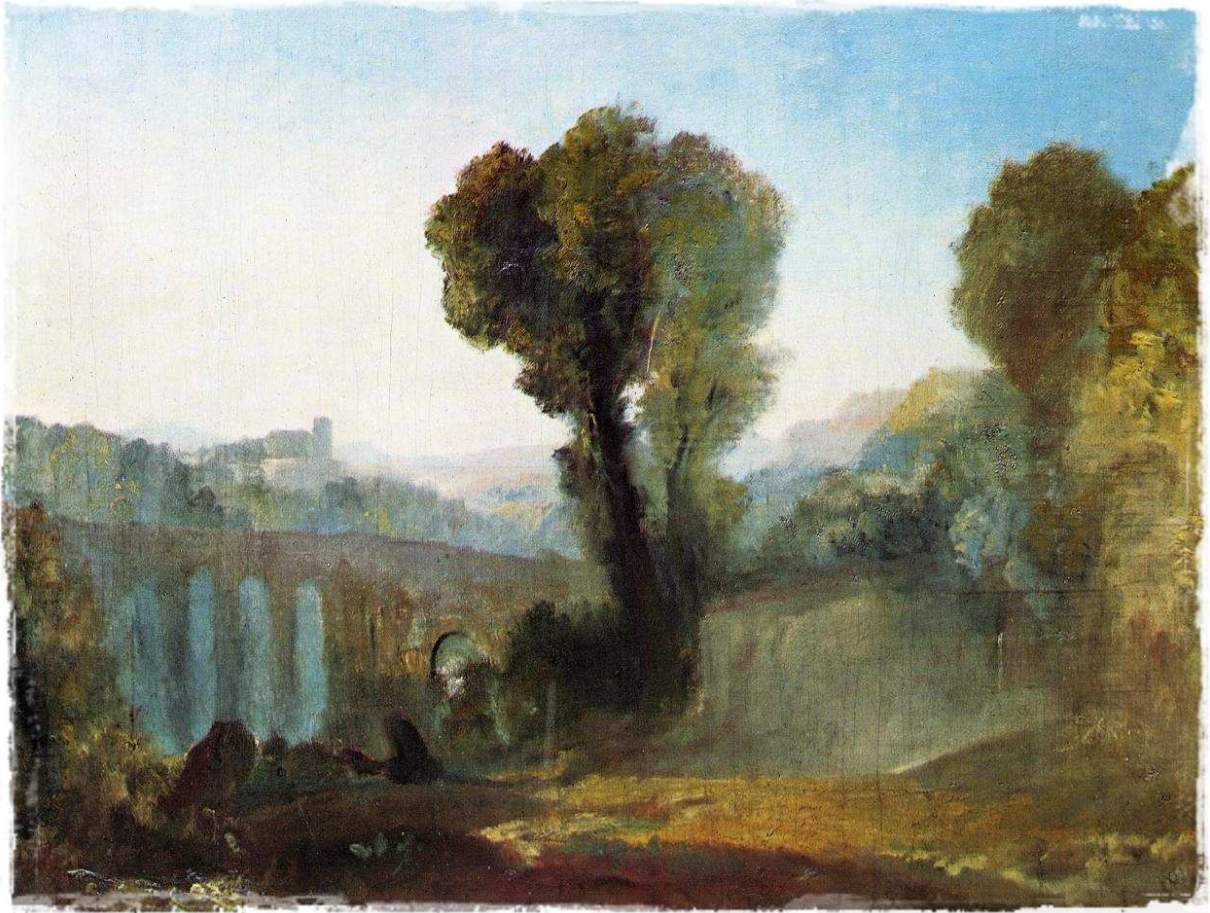
ผมพูดกับนิสิตในห้องวันนั้นว่า ปัญหาของประชาธิปไตยบ้านเรานั้นมาจากเรามีคนสองฝ่ายที่ต่างกันคือคนเมืองกับคนชนบท คนชนบทเลือกรัฐบาลมา แล้วคนเมืองก็ไม่พอใจ สุดท้ายคนเมืองก็ขับไล่รัฐบาล เราทำอย่างนี้มานานพอสมควรแล้ว ผมคิดว่าหากเราจะไม่จริงจังกับการเมืองมากนัก เราลองอย่างนี้จะดีไหม คนเมืองที่เรียนหนังสือหลายๆ (อย่างนิสิตในห้องนี้แหละ) อาจต้องอดทนที่จะเห็นนักการเมืองที่ชาวบ้านเขาเลือกมา

ทำงานของท่านไป ผมหมายถึงการอดทนในทางการเมือง ไม่ใช่ในทางนิติ-
 ธรรม ในทางนิติธรรมนั้น เราไม่ควรอดทนอะไรทั้งสิ้น หากนักการเมืองที่
 ประชาชนเลือกมาทำสิ่งที่เราเชื่อว่าน่าจะมีคุณประโยชน์ เราก็ต้องช่วยกัน
 ดำเนินการ แต่ที่ผ่านมา คนเมืองไม่อดทนในทางการเมือง เพราะลึกลับแล้ว
 รู้สึกเหยียดหยามนักการเมืองที่ชาวบ้านเขาเลือกมา

สำหรับผม ประชาธิปไตยเป็นเรื่องของมารยาท ผมพูดกับนิสิตในห้อง
 เลยกว่า “สมมติว่าพรรคของคุณทักษิณเลือกคุณเฉลิม อยู่บำรุงเป็นหัวหน้า
 พรรค แล้วคุณเฉลิมก็ได้เป็นนายกรัฐมนตรีเพราะพรรคของท่านได้เสียง
 ส่วนใหญ่ ผมก็ต้องยอมรับท่านนายกรัฐมนตรีคนใหม่นี้ ที่ผมยอมรับก็
 เพราะท่านนายกเป็นตัวแทนของชาวบ้านที่เลือกท่านมา เราต้องให้เกียรติ
 และเกียรติที่ให้นั้นต้องไปจากหัวใจจริงๆ จะพูดจะจาถึงท่านนายกก็ต้อง
 พูดถึงอย่างที่ท่านเป็นผู้นำของประเทศ ส่วนเมื่อท่านนายกทำงานไปแล้ว
 บางอย่างเราไม่เห็นด้วย ระบอบประชาธิปไตยก็ให้ช่องทางที่เราจะส่งเสียง
 บอกท่านว่าเราไม่เห็นด้วยอยู่แล้ว”

ผมเชื่อว่า ข้อเสนอจากพื้นฐานของการเมืองอย่างไม่จริงจัง
 จนเกินไปของผมนี้ท่านที่มองเรื่องนี้จริงจังท่านคงรับไม่ได้ อย่างไรก็ตามคุณ
 เฉลิมเลย นักการเมืองทุกคนกระทั่งคุณอภิสิทธิ์ที่หลายคนเห็นว่าท่านเป็น
 สภาพบุรุษ เขาก็จัดให้เป็นถึงสารพัดหมด ตามป้ายรณรงค์ “อย่าปล่อย
 สัตว์เข้าสภา” พูดถึงคุณอภิสิทธิ์ ผมนึกมาได้ว่าผมนั้นเลือกพรรคประชา-
 ธิปัตย์มาตลอด แต่คราวนี้ยังไม่แน่ใจ ผมรออยู่ว่า ก่อนถึงวันเลือกตั้ง
 หากพรรคประชาธิปัตย์ออกแถลงการณ์อย่างเป็นทางการว่าคราวนี้จะ
 ขอให้โอกาสพรรคอื่นเช่นพรรคเพื่อไทยได้จัดตั้งรัฐบาลบ้าง เพื่อรักษา
 มารยาท เนื่องจากคราวที่แล้วพวกท่านได้เป็นมาแล้ว ประชาชนควรได้
 เลือกคนอื่นบ้าง ผมจะถือว่าพรรคนี้ยังมีมารยาทอยู่ (ซึ่งผมเชื่อเช่นนั้นมา
 ตลอด) หากไม่ ผมก็ต้องเปลี่ยนใจแล้วละครับ ประชาธิปไตยดีตรงนี้
 แหะละครับ คนเล็กๆน้อยๆอย่างเราก็สามารถทำสิ่งที่ประสงค์จะทำด้วย
 ตนเอง โดยไม่ต้องให้ผู้รู้ที่โหดมาช่วยตัดสินใจแทนเราเลย ©

ส่วนที่หนึ่ง : ปรัชญา
บทความชุด “นิติปรัชญา”
ตอนที่ ๓
สำนักกฎหมายอิงโลก (๓)

ภาพชื่อ **Ariccia Sunset** โดย **William Turner**

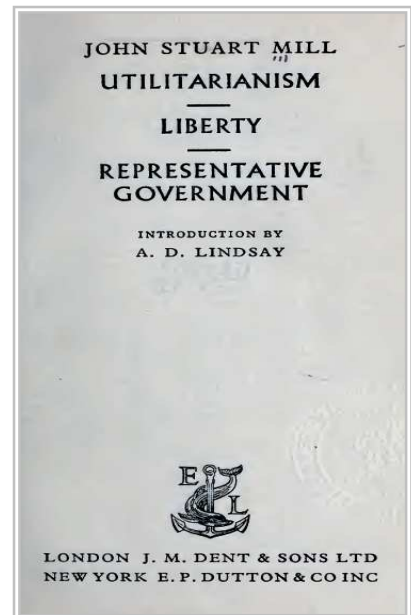
-๕-

มิลล์นั้นแต่งหนังสือที่สำคัญๆอันเกี่ยวข้องกับแนวคิดแบบประโยชน์นิยมอยู่หลายเล่ม และงานเขียนเหล่านี้ส่วนหนึ่งได้ช่วยขยายความให้แนวคิดของเบนแธมละเอียดลึกซึ้งมากขึ้นและเกี่ยวโยงไปหาประเด็นทางสังคมอื่นๆนอกเหนือจากเรื่องกฎหมายได้มากขึ้น

เราจะพิจารณาหนังสือสองเล่มของท่านผู้นี้คือ “*On Liberty*” และ “*Utilitarianism*” สองเล่มนี้เป็นหนังสือสำคัญในวงการปรัชญาอย่างฝรั่ง ผมเองเมื่อเรียนปรัชญาอยู่ที่คณะอักษรศาสตร์ จุฬา ก็ถูกบังคับให้อ่านสองเล่มนี้ เมื่ออ่านแล้วก็ยอมรับว่าเป็นหนังสือที่สำคัญจริงๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเล่มที่ชื่อ “*On Liberty*” นั้นเป็นหนังสือที่เรียบเรียงดี ความคิดอ่านดี มีเหตุผลหนักแน่น ไล่เรียงไปที่ละเรื่องตามลำดับ เราจะเริ่มต้นด้วยเล่มที่ชื่อ “*Utilitarianism*” ก่อนดังต่อไปนี้ จากนั้นจึงจะไปพิจารณาเล่มที่ชื่อ “*On Liberty*”

สำหรับเรื่อง “*Utilitarianism*” นี้ ผมสังเกตเห็นว่าเนื้อหาหลักๆ ในแง่ที่บอกว่าแนวคิดแบบ “*ประโยชน์นิยม*” เป็นอย่างไรนั้น ก็ไม่ต่างจากที่เบนแทมเสนอมาก่อนหน้านี้ จะอย่างไรก็ตาม เล่มของมิลล์นี้แนวทางการเขียนต่างจากที่เบนแทมเขียนตรงที่ว่า ในสมัยที่เบนแทมเขียนแสดงหลักการของแนวคิดแบบประโยชน์นิยมออกมานั้น มีนักปรัชญาร่วมสมัยไม่เห็นด้วยจำนวนหนึ่ง นักปรัชญาเหล่านี้ได้เขียนวิจารณ์แนวคิดแบบประโยชน์นิยมต่างๆ นานาๆ เบนแทมเองก็ไม่ปรากฏว่าได้เขียนตอบโต้คำวิจารณ์เหล่านี้ มิลล์คิดว่าคำวิจารณ์เหล่านี้มีผลกระทบต่อแนวคิดแบบประโยชน์นิยม จึงเขียนเรื่อง “*Utilitarianism*” ขึ้นเพื่อแก้ข้อกล่าวหาเหล่านั้น ไล่ไปเป็นเรื่องๆ เนื้อหาของหนังสือจึงมีลักษณะเป็นการรับมือต่อคำวิจารณ์หรือแม้แต่โจมตีแนวคิดแบบ

ประโยชน์นิยม ซึ่งในแง่หนึ่งก็ถือว่าชอบแล้ว เพราะเนื้อหาในส่วนที่เป็นการโฆษณาประชาสัมพันธ์ว่าลัทธิประโยชน์นิยมเป็นอย่างไร นั้นเบนแถมเข้ามาเพียงพอแล้ว ขาดเพียงส่วนที่เป็นการแก้ข้อกล่าวหาจากผู้ที่ไม่เห็นด้วย บังเอิญเหลือเกินว่าข้อกล่าวหาเหล่านี้ ล้วนแล้วแต่หนักๆทั้งสิ้น เราจะพิจารณาบางเรื่องที่เกี่ยวข้องกับ แนวคิดทางนิติปรัชญาของสำนักอิงโลกเท่านั้น ดังต่อไปนี้

ประการแรก มีคนวิจารณ์ว่า หลักการของลัทธิประโยชน์นิยมที่บอกว่า “ดีคือทำแล้วเกิดประโยชน์ ส่วนเลวก็คือทำแล้วเกิดโทษ” ไม่ควรได้ชื่อว่าเป็นหลักการทางจริยศาสตร์ เพราะไม่พูดถึงเรื่อง “ผิด-ถูก” เลย ตรงกันข้าม กลับไปพูดแต่เรื่อง “ได้ประโยชน์-เสียประโยชน์” ซึ่งเป็นเรื่องของข้อเท็จจริง ไม่ใช่เรื่องคุณค่า เมื่อไม่ใช่ เรื่องของคุณค่า ท้ายที่สุดแล้วการใช้หลักอรรถประโยชน์เป็นเครื่อง นำทางการตัดสินใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการตัดสินใจของสังคม ก็ อาจนำไปสู่ปรากฏการณ์ที่ไร้ศีลธรรมได้ เพราะอะไร ก็เพราะ “ดี” ตามหลักอรรถประโยชน์หมายถึง “สร้างประโยชน์แก่สังคม”

เพื่อให้ท่านผู้อ่านเข้าใจมากขึ้น ผมขอยกตัวอย่างประกอบดังนี้ สมมติว่ามีหมู่บ้านอยู่แห่งหนึ่ง ตั้งอยู่ใกล้กับแม่น้ำสายใหญ่สาย หนึ่ง หมู่บ้านนี้เป็นหมู่บ้านเก่าแก่ ผู้คนอยู่หลายร้อยปี ชีวิตความเป็นอยู่ของพวกเขา ก็สงบสุขตามอัธยาศัย วันหนึ่งทางราชการได้ ศึกษาแม่น้ำสายนั้นแล้วเห็นว่าบริเวณหมู่บ้านนั้นเป็นตำแหน่งที่ เหมาะที่สุดที่จะสร้างเขื่อนเพื่อผลิตไฟฟ้าเข้าไปป้อนเมือง ทาง ราชการจัดการเวนคืนที่ดิน หมู่บ้านนั้นทั้งหมู่บ้านต้องย้ายออกไป เหตุผลของทางราชการคือการตัดสินใจครั้งนี้มีคนได้ประโยชน์ มากกว่าคนที่เสียประโยชน์ คนที่ได้ประโยชน์ก็คือชาวเมืองที่

ต้องการไฟฟ้าหลายแสนคน แต่ชาวบ้านที่เสียประโยชน์มีจำนวนหลักพัน หากคิดตามทฤษฎีประโยชน์นิยมของเบนแทมและมิลล์ การตัดสินใจของทางราชการนี้ก็ถูกต้อง เพราะเป็นประโยชน์แก่คนจำนวนมากกว่านั่นเอง

ปัญหาจากตัวอย่างข้างต้นนี้คือ หลักการว่าด้วยประโยชน์ของมหาชน (ที่มิลล์เรียกในหนังสือของเขาว่า “*The Greatest Happiness Principle*”) เปิดช่องให้คนจำนวนมากกว่าเอาเปรียบหรือรังแกคนที่มีจำนวนน้อยกว่าได้อย่างชอบธรรม หากคิดอย่างเอาธรรมเป็นหลัก จำนวนคนที่มากกว่านั้นไม่อาจใช้เพื่ออ้างสำหรับเอาเปรียบคนจำนวนน้อยกว่าเลย เพราะอะไร เพราะเมื่อหักเรื่องจำนวนออก คนแต่ละคนก็มีชีวิตเหมือนกัน ชีวิตคนเมืองคนหนึ่งกับชีวิตชาวชนบทคนหนึ่งย่อมมีความหมายเท่ากัน ใครจะอ้างว่า “ชีวิตฉันสำคัญกว่าชีวิตคุณนะ” ไม่ได้ แต่หลักอรรถประโยชน์ได้ทำให้คนพวกหนึ่งเมื่อรวมตัวกันเป็นจำนวนมากกว่าแล้วสามารถชี้มือไปที่ไหนก็ได้แล้วบอกว่า “เราต้องการที่ตรงนี้ทำเป็นเขื่อน ทำเป็นทางด่วน ทำเป็นสวนสาธารณะ เป็นต้น” โดยที่คนส่วนน้อยที่ได้รับผลกระทบไม่อาจทัดทานอะไรได้เลย ท่านผู้อ่านบางท่านอาจบอกว่า ทำไมในการเวนคืนที่ดินนั้น รัฐจึงไม่จ่ายให้แก่ชาวบ้านอย่างงาม ถ้าจ่ายให้มากพอก็น่าที่จะไม่มีปัญหาเรื่องความถูกต้อง ประเด็นที่ฝ่ายซึ่งแย้งหลักอรรถประโยชน์กำลังพูดถึงนั้นไม่เกี่ยวกับเรื่อง “จ่ายงามหรือไม่งาม” แต่เกี่ยวกับเรื่อง “เหตุใดคนจำนวนมากกว่าจึงจะมีอำนาจในทางสังคมมากกว่าคนที่มีจำนวนน้อยกว่า” ประเด็นเรื่องจ่ายงามหรือไม่งามนั้นเป็นเรื่องทางเศรษฐศาสตร์ หรือการต่อรองกันด้านเงินทอง แต่ประเด็นการใช้จำนวนคนที่มากกว่า

บีบบังคับให้คนจำนวนน้อยกว่าต้องยอมนั้นเป็นเรื่องทางศีลธรรม เรากำลังพูดถึงด้วยเรื่องทางศีลธรรม อาจเป็นไปได้ที่ต่อให้จำยอม อย่างไรก็ตาม ชาวบ้านบางคนก็ยินดีจะไม่ย้าย ด้วยเหตุผลทางด้านความผูกพันกับแผ่นดินบรรพบุรุษ (อย่างเดียวกับตำนานหัวหน้าเผ่าอินเดียนแดงคนหนึ่งชื่อ “Seattle” ซึ่งปฏิเสธที่จะขายที่ดินให้แก่รัฐบาลอเมริกันที่ท่านผู้อ่านบางท่านอาจจะเคยทราบมาบ้าง) ในแง่ของจริยธรรม เป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องปกป้องคนประเภทนี้จากการรุกรานของคนอื่น โดยเฉพาะคนที่มีกำลังทรัพย์มากๆ แต่หลักการประโยชน์ไม่เพียงแต่ไม่ปกป้อง ยังสนับสนุนให้รัฐนั้นแหละทำร้ายคนส่วนน้อยในสังคมในนามประโยชน์ของคนส่วนใหญ่ เรื่องนี้เป็นเรื่องที่นักปรัชญาอังกฤษบางคนสมัยของมิลล์และเบนแธมรับไม่ได้

ท่านผู้อ่านจะเห็นว่าคำท้วงติงลัทธิประโยชน์นิยมข้างต้นนี้มีน้ำหนักมากขึ้นก็ด้วยการลองสมมติตัวอย่างอื่นๆในทำนองเดียวกันนี้ เช่น เศรษฐีคนหนึ่งต้องการไตใหม่มาเปลี่ยนไตของตนที่ชำรุด เขาให้คนเข้าไปในหมู่บ้านลิกแลวภาคอิสาน คนที่เข้าไปเลือกคนหนุ่มที่แข็งแรงมากคนหนึ่งหมู่บ้านแล้วเจรจาขอซื้อไตข้างหนึ่ง มีหมอที่เศรษฐีคนนี้อ้างเดินทางไปด้วย หมออธิบายให้ชายบ้านนอกนั้นเข้าใจว่าไตของเขาอีกข้างที่ยังเหลืออยู่นั้นก็ยังสามารถทำให้เขามีชีวิตตามปกติได้ อาจจะต้องระวังตัวกว่าแต่เก่าโดยไม่หักโหมทำงาน แต่นี่ก็ไม่น่าจะเป็นไรเพราะเขาจะได้เงินจากการขายไตนี้เป็นหลักล้านทีเดียว ชายบ้านนอกนั้นยินดีขาย เพราะตลอดชาติตะแอกไม่เคยคาดคิดว่าตนจะมีเงินล้าน สรุปคือข้อเสนอที่จะแลกเงินหนึ่งล้านกับไตข้างหนึ่งนั้นเป็น “ประโยชน์” แก่สองฝ่ายอย่าง

เท่าเทียมกัน ฝ่ายที่ต้องการโตก็ได้โต ฝ่ายที่ต้องการเงินก็ได้เงิน ทุกฝ่ายต่างก็มีความสุขเพราะได้สิ่งที่ตนปรารถนา หลักอรรถประโยชน์ของมิลล์และเบนแทมจะต้องสนับสนุนการขายโตที่ว่านี้อย่างแน่นอน

เรื่องการขายอวัยวะนี้แม้จะยังเป็นที่ถกเถียงกันอย่างกว้างขวางในทางปรัชญา แต่ก็มีแนวโน้มที่น่าสนใจอย่างหนึ่งว่า คนส่วนใหญ่ในโลกนั้นไม่เห็นด้วยกับการขายอวัยวะ แม้จะมาจากความเต็มใจของผู้ขาย เพราะเราตีความว่าการขายอวัยวะก็เท่ากับการลดความเป็นมนุษย์ลงไปต่ำกว่านั้น ซึ่งอาจจะหมายถึงเป็นวัตถุสิ่งของหรือสินค้าที่ขายได้ หรือเป็นสัตว์เดรัจฉานก็ตามแต่ใครจะตีความ แต่ที่แน่ๆคือหากยอมให้คนมีเงินซื้ออวัยวะจากคนจนได้ ก็เท่ากับเรายอมให้คนมีเงินใช้เงินนั้นแหละลดความเป็นมนุษย์ของเพื่อนมนุษย์ที่ยากจนลงไปเป็นอย่างอื่น ซึ่งสังคมเราจะยอมไม่ได้ ชีวิตมนุษย์นั้นประเสริฐ และสถานะของชีวิตมนุษย์นั้นก็อยู่เหนือกว่าความเป็นทรัพย์สินหรือสิ่งของสำหรับแลกเปลี่ยน เราจึงถือหลักการว่า ชีวิตนั้นอุทิศเป็นทานได้ การบริจาคอวัยวะเป็นสิ่งที่เรายอมรับกันทั่วไป เพราะในการบริจาค ความเป็นมนุษย์ของผู้บริจาคก็ยังอยู่ครบถ้วน แถมจะมากกว่าเดิมด้วย เพราะเขาได้สร้างบุญบารมีตามหลักการของศาสนา การบริจาคอวัยวะนี้ลัทธิอรรถประโยชน์ย่อมต้องสนับสนุนอย่างแน่นอน เพราะทำให้คนในสังคมเป็นสุขกันถ้วนหน้า แต่กรณีการซื้อขายอวัยวะละ... นี่คือตัวอย่างปัญหาของแนวคิดแบบมุ่งอรรถประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นแทนศีลธรรมหรือความดีงาม (ตามที่เข้าใจกันอยู่เดิม ไม่ใช่ตีความถึงเป็นประโยชน์อย่างที่มีลล์และเบนแทมอ้าง) แนวคิดแบบนี้ก่อให้เกิด “การยอมรับความ

เสื่อมศีลธรรม” ขึ้นในสังคมได้

ข้อวิจารณ์ข้างต้นนี้ มิลล์ได้ชี้แจงว่า ประการแรก เราต้องสนใจประเด็นว่า “อะไรคือความดีงาม” สำหรับมิลล์ เราให้ความหมายแก่เรื่องนี้ได้หลายอย่าง และความหมายที่ให้ก็แตกต่างกันได้สุดแต่ว่าใครจะมี “พื้นฐานความคิด” ในใจเป็นอย่างไร ผู้ที่วิจารณ์ว่าลัทธิอรรถประโยชน์อาจเปิดช่องให้แก่การที่ความเสื่อมศีลธรรมจะได้รับการยอมรับจากสังคมเพราะกฎหมายรับรองนั้น ผู้วิจารณ์มีนิยามของคำว่า “ศีลธรรม” แบบหนึ่งในใจ ซึ่งแบบที่ว่านี้ไม่ตรงกับแบบที่สำนักประโยชน์นิยมของมิลล์และเบนแทมเข้าใจ ศีลธรรมตามที่ชนะของผู้ที่วิจารณ์ลัทธิอรรถประโยชน์นั้นหมายถึง “ความดีงามที่เป็นนามธรรม ที่มีอยู่อย่างเป็นอิสระจากการรับรู้ของมนุษย์” ซึ่งว่าไปแล้วก็คือ “ธรรม” ที่เราพิจารณามาแล้วในตอนที่ว่าด้วยสำนักอิงธรรมนั่นเอง ผู้ที่เข้าใจว่าความดีงามเป็นสิ่งที่อยู่อย่างสมบูรณ์แบบแล้วและมีอยู่อย่างไม่เกี่ยวกับว่าจะมีคนรู้จักหรือไม่นี้ มักเข้าใจว่าชีวิตมนุษย์มีค่าบางอย่างในตัวเองและค่าที่ว่านี้ก็คือธรรมบางประการ ยกตัวอย่างเช่น เราเชื่อกันว่า มนุษย์มีความเป็นมนุษย์ที่สูงส่งอยู่ในตัว ดังนั้นการใดก็ตามแต่ที่พิจารณาได้ว่าเป็นการล่วงล้ำก้ำเกินค่าความเป็นมนุษย์ที่ว่านั้นย่อมถือได้ว่าเป็นสิ่งที่ผิดในทางศีลธรรม การฆ่าคนผิด เพราะอะไรจึงผิด ก็เพราะว่าชีวิตมนุษย์นั้นมีธรรมบางอย่างอยู่ในตัว แม้ในคนที่เลวร้ายอย่างที่สุดก็มีสิ่งนี้ ดังนั้นการฆ่าคนแม้จะเป็นคนที่เลวร้ายมากๆ ก็ยังถือว่าเป็นผิดศีลธรรม เพราะในคนที่เรฆ่ามัน ต่อให้เขาเลวร้ายอย่างไร เขาก็มีธรรมที่ว่านี้อยู่ ดังนั้น ฝ่ายที่เชื่อในธรรมก็จะกำหนดหลักการที่ตายตัวเกี่ยวกับมนุษย์(ที่เชื่อว่ามีธรรมบางประการอยู่ในตัวเสมอ)

ว่า “ชีวิตมนุษย์เป็นสิ่งที่เราต้องเคารพ จะล่วงละเมิดไม่ได้”

มิลล์คิดว่าการกำหนดความดีงามอย่างสมบูรณ์แบบเช่นนี้ไม่ตรงกับที่ฝ่ายประโยชน์นิยมเข้าใจ ยกตัวอย่าง (ตัวอย่างนี้ผมยกขึ้นมาเอง ไม่มีในหนังสือของมิลล์) คนไข้บางคนตกอยู่ในอาการที่แพทย์วินิจฉัยว่าจะต้องนอนหลับอยู่อย่างนั้นตลอดไป ไม่มีทางตื่นฟื้นขึ้นมารับรู้อะไรได้อีกแล้ว (ทางการแพทย์เรียกภาวะนี้ว่า “*Persistent Vegetative State*” ซึ่งแปลตามพยัญชนะว่าสภาพที่เป็นผักตลอดไป) ญาติพี่น้องและครอบครัวต้องรับผิดชอบชีวิตเขา ทำให้ชีวิตครอบครัวฝืดเคือง เพราะต้องเจียดเงินที่มีอยู่อย่างจำกัดมาเป็นค่าดูแลเขาในทางการแพทย์ คำถามมีว่า ในคนไข้ที่ว่านี้ก็ต้องมีธรรมอยู่ใช่ไหม ดังนั้นการยุติชีวิตเขาก็ต้องถือว่าผิดใช่ไหม ฝ่ายสำนักประโยชน์นิยมจะถามทันทีว่า “ถ้าการยุติชีวิตของคนไข้เช่นนี้ไม่ใช่ทางเลือกที่ดีที่สุด โปรดช่วยแนะนำพวกเราว่าอะไรคือทางเลือกที่ดีกว่านี้ในสภาพที่ครอบครัวของเขาต้องทุกข์ทรมานเช่นนี้” ขอให้สังเกตนะครับว่า ทางเลือกอันได้แก่การยุติชีวิตของคนไข้ที่ว่านี้หากเราไม่ติดอยู่กับประเด็นที่ว่า “ทำให้เขาตาย” (ซึ่งฝ่ายอิงธรรมบางครั้งก็อาจใช้คำที่แรงว่า “ฆ่าเขา”) แต่ดูที่สาระว่าการกระทำนั้นได้ช่วยปลดเปลื้องทุกข์ออกจากชีวิตของผู้คนจำนวนหนึ่งอันได้แก่สมาชิกของครอบครัวคนไข้ ถามว่า “นี่ไม่ใช่ความดีดอกหรือ” ท่านผู้อ่านจะเห็นว่า ความหมายของคำว่า “ความดี” ตามแนวคิดของฝ่ายประโยชน์นิยมนี้ฟังดูก็มีเหตุผลอีกแบบหนึ่ง แน่แน่นอนว่า ความดีที่ว่านี้ย่อมต่างจากที่มองเห็นโดยฝ่ายอิงธรรม

จะอย่างไรก็ตาม ข้อวิจารณ์ของฝ่ายอิงธรรมก็มีน้ำหนักอยู่เมื่อพิจารณาแนวโน้มทั่วไปที่ปรากฏในสังคมที่คิดแบบสำนักประโยชน์-

นิยม ยกตัวอย่างเช่น แนวคิดที่ว่าหากประชาชนหมกมุ่นอยู่กับ
อบายมุข แม้มีกฎหมายเอาผิดก็ไม่เลิก ดังนั้นจึงควรแปรสภาพที่ว่า
นี้ให้เป็นประโยชน์เช่นให้เปิดบ่อนได้อย่างถูกกฎหมาย เป็นต้น นี่
เป็นตัวอย่างของการที่หลักอรรถประโยชน์ได้กลายเป็นช่องทางให้
อธรรมขึ้นมามีอำนาจในสังคมแทนที่ธรรม ในบางประเทศ อาชีพ
โสเภณีถูกกฎหมาย นี่ก็เป็นอิทธิพลของหลักคิดแบบอรรถประ-
โยชน์เช่นกัน ฝ่ายอิงธรรมก็จะชี้ว่า หากสังคมเราใช้หลักคิดแบบ
ของมิลล์และเบนแทม วันหนึ่งศีลธรรมก็จะอันตรายกันไป อย่าง
น้อยก็อันตรายไปในทางความคิดแต่แรกแล้ว เพราะเวลาที่เรากลาม
คำถามว่า “สังคมควรเลือกอะไร” ฝ่ายประโยชน์นิยมก็ไม่ได้เห็น
ศีลธรรมอยู่ในสายตาแต่ต้นแล้ว เนื่องจากฝ่ายนี้ได้เสนอเรื่อง
“ประโยชน์” เข้าไปแทนที่ “ศีลธรรม” ในตัวทฤษฎีเสร็จสรรพแล้ว
เป็นไปได้ที่สิ่งที่เป็นประโยชน์บางอย่างอาจสอดคล้องกับธรรม แต่
บางอย่างก็ไม่จำเป็นต้องสอดคล้อง ส่วนที่ไม่สอดคล้องนี้แหละที่
ฝ่ายอิงธรรมเห็นว่าหากสะสมพอกพูนขึ้นมากๆ ในสังคม สังคมเราก็
จะค่อยๆ กลายสภาพจากสังคมของมนุษย์ที่เป็นเผ่าพันธุ์อารยะไป
เป็นอะไรก็ไม่ทราบ (ฝ่ายอิงธรรมประเภทหัวรุนแรงบางคนอาจบอก
ว่า “ไปเป็นสังคมของเดรัจฉานไป”)

ที่กล่าวมานี้ไม่ได้หมายความว่ามิลล์จะมองไม่เห็นและไม่คิดจะ
อธิบาย ตรงกันข้าม ในหนังสือเรื่อง “*Utilitarianism*” มิลล์ได้
พยายามชี้ว่า ในท้ายที่สุดแล้วปัญญาของมนุษย์จะช่วยให้เรา
ขอบเขตของ “สิ่งที่เป็นประโยชน์แต่ดูจะไม่สอดคล้องกับธรรม
โดยเฉพาะธรรมในศาสนา” ได้ ดังนั้นเราจึงไม่ควรกังวลว่าหากใช้
หลักอรรถประโยชน์แล้ว สังคมเราจะจมดิ่งลงในห้วงเหวแห่งความ

หายนะ นั่นเป็นการคาดการณ์ที่เลวร้ายเกินไปและไม่สมจริง

เรื่องต่อมาที่แนวคิดแบบมุ่งอรรถประโยชน์ถูกวิจารณ์ก็คือ สิ่งที่กำลังคนนั้นไม่มีคุณสมบัติพอที่จะเป็น “อรรถประโยชน์” ได้ เพราะอรรถประโยชน์หมายถึงสิ่งที่มนุษย์ส่วนใหญ่ในสังคมหรือทั้งหมดทั้งสิ้นเห็นพ้องกันว่า “นี่คือความดีงามจริงๆ น่าเลื่อมใส น่าเคารพศรัทธา” ฝ่ายนี้บอกว่า สำนักอรรถประโยชน์นั้นอาจไม่เฉลียวใจว่าของสองอย่างต่อไปนี้ต่างกันโดยสิ้นเชิงคือ

(๑) *สิ่งที่เป็นประโยชน์แก่คนส่วนใหญ่ หรือ สิ่งที่คนส่วนใหญ่ชอบ*

(๒) *สิ่งที่ดีงาม น่าเลื่อมใสศรัทธา*

ผู้ที่วิจารณ์เช่นนี้ได้ยกตัวอย่างว่า หลายสิ่งที่เราเห็นรอบๆตัวเรานี้ หากไปถามคนทั้งหลายว่า “ท่านชอบไหม” เป็นไปได้ที่ทุกคนจะบอกว่า “ถามได้พี่ท่าน เราต้องชอบสิ่งนี้แน่ๆ ทุกคนไป” แต่ถ้าถามต่อว่า “แล้วท่านคิดว่าสิ่งนี้ดีไหม น่าเคารพเลื่อมใสไหม” คราวนี้ฝ่ายที่เพิ่งตอบคำถามในเชิงสนับสนุนอาจทำท่าคิดหนัก และหลายคนในท้ายที่สุดก็อาจบอกเสียงอ่อยๆว่า “ไม่น่าจะเป็นเรื่องดี” ยกตัวอย่างเช่น หากเราไปเที่ยวถามใครต่อใครว่า “หากรัฐบาลตั้งเงินเดือนให้คนไทยทุกคน เดือนละสองหมื่น ให้เลย ไม่เกี่ยวกับว่าใครเรียนหนังสือมากหรือน้อย ท่านจะยังสนใจเรียนหนังสือไหม” น่าที่คนส่วนใหญ่จะบอกว่า “ถ้าเป็นตามนั้นจริงๆไปตลอดชีวิตเรื่องอะไรเราจะไปเรียนหนังสือให้เสียเวลา” เสร็จแล้วเราถามต่อว่า “แสดงว่าพี่เห็นว่าการศึกษาไม่ใช่สิ่งสำคัญ ประเทศเราไม่ต้องมีพลเมืองที่มีการศึกษาก็ได้” คราวนี้คนตอบอาจคิดหนัก เพราะ

การศึกษาย่อมเป็นสิ่งที่ดี นี่คือตัวอย่างที่แสดงว่า บางครั้งสิ่งที่คุณส่วนใหญ่ชอบ (เช่นชอบตื่นนอนสาย ไม่ต้องทำงานมาก ไม่ต้องเรียนหนังสือ ก็มีอยู่มาก) ไม่จำเป็นต้องเป็นสิ่งดี และความดีงามในเรื่องที่กล่าวมานี้ประชาชนที่ชอบสิ่งที่ไม่ดีนั้นแหละจะสามารถบอกได้ว่า ในท้ายที่สุดแล้วสิ่งที่เขาบอกว่าชอบก็ไม่จำเป็นต้องดี สองเรื่องนี้เป็นคนละเรื่องกัน

ด้วยเหตุผลตามที่กล่าวมาข้างต้น อรรถประโยชน์ (ซึ่งมักเป็นเรื่องทางวัตถุ) ตามที่มิลล์และเบนแทมเสนอว่าควรใช้เป็นอุดมคติทั้งในทางชีวิตส่วนตัวของบุคคลและสังคมโดยรวมจึงเข้าข่ายที่เราอาจสงสัยได้ว่า แม้จะมีประโยชน์จริงแต่ก็ไม่จำเป็นว่าจะต้องเป็นสิ่งที่ดี เพื่อให้เห็นว่าประโยชน์ (ซึ่งว่าไปแล้วก็คือความสุขในทางอายตนะนั่นเอง ทั้งมิลล์และเบนแทมได้ขยายความเอาไว้ชัดเจน) ไม่ใช่สิ่งที่จะนำมาเป็นอุดมคติได้จริงๆ ฝ่ายที่โต้แย้งแนวคิดแบบประโยชน์นิยมก็ได้ยกตัวอย่างเพื่อหักล้างดังนี้

มีความจริงที่น่าสนใจอยู่อย่างหนึ่งคือ ประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติเราไม่เคยปรากฏว่ามีใครได้รับการบันทึกไว้ในประวัติศาสตร์ว่าเป็นบุคคลสำคัญของโลกเพราะท่านผู้นั้นเป็นผู้ที่รู้จักแสวงหาความสุขทางอายตนะเสียเหลือเกิน ผิดมนุษย์মনาคคนอื่นๆ เราไม่พบคนเช่นนี้ ตรงกันข้าม บุคคลที่เรายกย่องเช่นพระศาสดาในศาสนา หรือคนดีที่ไม่ถึงขั้นเป็นพระศาสดา อย่างมหาตมา คานธี ล้วนแล้วแต่เป็นบุคคลที่ปฏิเสธการแสวงหาความสุขอย่างที่มีลล์และเบนแทมบอกว่า “เรามาพากันแสวงหาสิ่งนี้เถิด” พระพุทธเจ้านั้นเดิมทรงเป็นเจ้าของในวัง เสวยสุขนานับประการที่พระราชบิดาสรรพมาให้เพื่อทรงผูกมัดเจ้าชายให้อยู่ในราชสมบัติ สุขของเจ้าชาย

ลิตถัตถะนั้นหากให้สำนักอรรถประโยชน์ประเมินก็คงประเมินว่า เป็นสุขที่สูงมาก อาจจะมากที่สุดเท่าที่มนุษย์เราจะสรรหามาเสพได้ แต่แล้ววันหนึ่งเจ้าชายก็ทรงละทิ้งสุขอันมหาศาลนั้น ออกบวช เป็นคนเร่ร่อน อยู่ตามดินตามป่า อาหารและเสื้อผ้าก็ต้องขอจากคนอื่น หรือไม่ก็เก็บเอาตามที่เขาทิ้งไว้ข้างทาง พระสงฆ์สมัยพุทธกาลนั้น จำนวนมากมาจากครอบครัวของราชาหรือมหาเศรษฐี ทำไมท่านเหล่านี้จึงละทิ้งความสุขอันเป็นโลกียะเหล่านั้นมาใช้ชีวิตเป็นนักพรตที่สมณะ คำตอบคือเพราะท่านเหล่านี้ในท้ายที่สุดก็เรียนรู้ว่า สุขในทางอายตนะนั้นเป็นสิ่งที่ว่างเปล่า ปราศจากแก่นสาร การที่คนส่วนใหญ่ในโลกนับถือพระศาสดาในศาสนาหรือนักบวชในศาสนาที่ใช้ชีวิตขัดแย้งกับการแสวงหาความสุขทางประสาทสัมผัส ย่อมแสดงว่าลึกๆเรารู้ดีว่าสุขทางอายตนะนั้นว่าไปแล้วไม่ได้มีความหมายที่จะเป็นอุดมคติของชีวิตได้เลย หากมหาตมา คานธีใช้ชีวิตแบบหนึ่ง คือเป็นทนายความให้กับบริษัทอังกฤษ สร้างฐานะจนร่ำรวย แต่งสุท หัวกระเป่าเอกสาร นั่งรถยนต์ปราศจากแพง คานธีก็ย่อมจะได้ชื่อว่าเดินตามอุดมคติของสำนักประโยชน์นิยม แต่คานธีแบบนั้นเมื่อตายแล้วก็ไม่มีใครจดจำประวัติเอาไว้ ผิดกับคานธีที่เรารู้จักและยังจำได้จนวันนี้ ที่แต่งตัวด้วยผ้าที่ทอเองสองฝืน อยู่กระท่อมดินหลังเล็กๆ นอนเปลือย ตายแล้วไม่มีสมบัติเหลือให้ลูก เป็นคนทำงานเพื่อเพื่อนมนุษย์ ไม่สนใจหาความสุขส่วนตัว

สำหรับประเด็นนี้ มิถลตอบว่า ลึกๆนั้นที่เรายกย่องท่านเหล่านี้ ไม่ใช่เพราะท่านปฏิเสธการหาความสุข แต่เพราะท่านสร้างความสุขให้แก่มหาชน ดังนั้นพระศาสดาของศาสนาทั้งหลายตลอดจนคนดีๆ อย่างคานธีก็ดำเนินตามแนวคิดแบบประโยชน์นิยมในแง่เป็นผู้

แพร่กระจายความสุขให้แก่มหาชน แม้ว่าตัวท่านเองจะไม่แสวงหา
สุขส่วนตัวก็ตาม คำแก้ตัวของมิลล์ที่ว่านี้ผมเองรู้สึกว่าจะไม่สู้จะมี
น้ำหนัก (หากผมเป็นมิลล์ผมจะไม่แก้แบบนี้เลย) เพราะอะไรครับ
ก็เพราะว่าความสุขที่พระศาสดาในศาสนาทั้งหลายนำมาเผยแพร่
ให้แก่มหาชนนั้นเป็นคนละอย่างกับความสุขที่มิลล์และเบนแธม
มองเห็นและเข้าใจ ความสุขตามแนวคิดแบบอรรถประโยชน์นั้น
เป็นสุขทางอายตนะ เป็นสุขจากการได้ “เสพ” หรือ “ครอบครอง”
อะไรบางอย่าง เช่นมีเงิน มีเกียรติ มีเมียสวยและรวย มีลูกเรียน
หนังสือเก่งอวดเพื่อนบ้านได้ มีสุขภาพดีทำให้กินดื่มได้ปกติ เป็น
ต้น สุขเช่นนี้ศาสนาถือว่าเป็นสุขอันไม่จีรังยั่งยืนอะไร ประจักษ์
พยานง่าย ๆ ก็คือสุขที่ว่านี้เสพซ้ำ ๆ หลายวันเราจะเบื่อ คนรวยในโลก
นี้ที่เป็นโรคจิตโรคประสาทนั้นมีเป็นจำนวนมาก ในคัมภีร์ “ไบเบิล”
มีข้อความกล่าวว่าคนรายนั้นเสียสติได้ง่ายกว่าคนจนเพราะคนรวย
จะนอนไม่หลับสนิทเนื่องจากห่วงทรัพย์ ใน “พระไตรปิฎก” พระ
พุทธเจ้าทรงเรียกเงินว่า ‘อสรพิษ’ เพราะมันแว้งกัดชีวิตเราได้เสมอ
เพราะถูกเงินแว้งกัด คนในตระกูลเดียวกันที่เคยปรองดองกันฉันทันพี
น้องสมัยที่ยังยากจนก็กลับมาแตกแยกกันเป็นเลียงๆในยามที่กลาย
มาเป็นเศรษฐี (ตอนนี้บางครอบครัวอาจฆ่ากันได้ มีตัวอย่างให้เห็น
ถมไป) ทั้งที่เป็นพี่น้องหรือพ่อแม่ลูกกัน นี่คือทัศนคติที่ศาสนา มอง
สุขทางอายตนะที่ลัทธิประโยชน์นิยมยกย่องว่าเป็นสิ่งสูงสุด ดังนั้น
ที่มิลล์กล่าวว่าพระศาสดาในศาสนาหรือคนดีที่อุทิศตนแก่สังคมก็
อาจตีความว่าดำเนินตามหลักอรรถประโยชน์นั้นเราสามารถสงสัย
ได้ แต่ผมก็ยอมรับว่า เป็นไปได้ที่จะมีคนบางคนทำประโยชน์แก่
ชาวโลกในระดับที่เป็นสุขทางอายตนะ เช่นหมอที่เปิดคลินิกรักษา

คนยากจนฟรี หรือเก็บค่ายาบ้าง แต่น้อยมาก คนเช่นนี้เราอาจตีความว่าดำเนินชีวิตตามคติแบบอรรถประโยชน์ได้ แต่คนเช่นนี้ก็มีชีวิตคนละอย่างคนละระดับกับพระศาสดาในศาสนาหรือคนที่โลกยกย่องมากๆ อย่างคานธี ผมเชื่อว่าที่โลกยกย่องท่านเหล่านี้ส่วนหนึ่งมาจากการที่ท่านเสียสละความสุขส่วนตัวแล้วทำงานเพื่อความสุขของมหาชน แต่นี่เป็นเพียงประเด็นเดียว ประเด็นอื่นที่สำคัญอาจมีอยู่มาก อย่างหนึ่งที่ผมนึกออกก็คือ ท่านเหล่านี้เป็นผู้มีใจสูงส่ง (ซึ่งเป็นผลมาจากการสะสมประสบการณ์ชีวิตจำนวนมากและการใช้ปัญญาไตร่ตรองอย่างลึกซึ้ง) จนเกินระดับที่จะเห็นว่า คุณค่าของชีวิตคือการได้เสพความสุขทางอายตนะอย่างที่มีลล์และเบนแถมเสนอ ซึ่งถ้าสิ่งที่ผมเข้าใจนี้ถูก ข้อแก้ตัวของมิลล์ข้างต้นก็อ่อนลงไปมาก จะอย่างไรก็ตาม การวิจารณ์มิลล์ด้วยกรอบและประเด็นตามที่เราเห็นข้างต้นนั้นในแง่หนึ่งก็ไม่ยุติธรรมกับเขา เพราะสิ่งที่มิลล์ต้องการนำเสนอ นั้น (เท่าที่ผมสังเกตเห็น) เป็นเพียงอุดมคติอย่างโลกๆ เพื่อที่จะบอกว่า

“คุณในฐานะที่เป็นปุถุชนคนธรรมดา สิ่งที่ดีที่สุดสำหรับคุณก็คือความสุขทางอายตนะ ดังนั้นจงแสวงหามัน การใช้ชีวิตอย่างประมาท หรืออย่างไม่ระมัดระวังจะสร้างทุกข์ให้แก่คุณและครอบครัว แต่ถ้าคุณมีสติ มีปัญญา มีความรอบคอบ รู้จักวางแผนการณชีวิต รู้ความพอเหมาะพอดีในการแสวงหาเงินเพื่อมาซื้อหาความสุขแก่ตนและครอบครัว ชีวิตคุณก็จะไปได้ราบรื่น”

นี่น่าจะเป็นคำแนะนำในทางจริยธรรมที่ใช้ได้ทีเดียวไม่ใช่หรือ และสำหรับสังคมนั้น หลักอรรถประโยชน์ของมิลล์ก็เสนออุดมคติ

อย่างโลกๆเช่นกันว่า

“สังคมเราเป็นสังคมปุณฺชน หลักตัดสินว่าสังคมเราจะไปทางไหนก็ต้องเป็นหลักอย่างปุณฺชน ปุณฺชนคือใคร ก็คือคนที่ยังมีชีวิตเวียนว่ายอยู่กับโลก ยังชอบความสุข รังเกียจความทุกข์ พอใจที่จะกินอาหารดีๆ ดื่มน้ำดีๆ ตามโอกาสที่เหมาะสม ไม่ถึงขั้นต้องถือศีลอย่างเคร่งครัด เมื่อชีวิตมีปัญหา ก็แก้ไขตามที่สติปัญญาอย่างโลกๆจะเห็นว่าเหมาะสม เช่น ปลูกขึ้นบ้านก็ต้องเอายามาฉีดพ่นมัน แม้ว่านี่จะเป็นบาปตามหลักศาสนา หากลูกสาวที่ยังเรียนหนังสืออยู่ตั้งท้องเพราะรู้เท่าไม่ถึงการณ์ เพื่อรักษาอนาคตของลูก ถ้าจำเป็นต้องทำแท้งก็ต้องทำ แม้จะไม่อยากทำแต่ก็ต้องทำเพราะนี่คือสิ่งที่เป็นประโยชน์ที่สุดภายใต้สถานการณ์นั้น แน่แน่นอนว่า สังคมก็ต้องเปิดประตูในทางกฎหมายเป็นต้นให้ปัญญาอย่างโลกๆตามที่กล่าวมานี้ได้ทำงานของมัน สังคมไม่ควรใช้หลักศีลธรรมชนิดที่เกินมาตรฐานของปุณฺชนคนธรรมดาบังคับให้เราต้องทำตามที่ศีลธรรมอันสูงส่งนั้นต้องการ เพราะหากเป็นเช่นนั้น สังคมก็อาจทำร้ายพลเมืองของตนด้วยการข่มขืนจิตใจพวกเขาให้ทำดีตามที่ศีลธรรมอันสูงส่งเห็นว่าดี แล้วผลลัพธ์ของการทำดีเช่นนั้นกลับเป็นการทำร้ายชีวิตของพวกเขาเอง เช่นครอบครัวที่จำเป็นต้องยุติชีวิตสมาชิกครอบครัวที่ป่วยหนักอย่างไม่มีทางรักษาก็จะต้องแบกรับภาระหนักนั้นไปตามเวรตามกรรม นี่เป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องเลย สังคมจะต้องคำนึงถึงอรรถประโยชน์ที่จะเกิดแก่พลเมืองเมื่อต้องตรากฎหมายออกมาใช้ อรรถประโยชน์คืออะไร ก็คือสิ่งที่จะเป็นผลดีในแง่ช่วยลดความทุกข์และเสริมสร้างความสุขให้

เกิดแก่ประชาชนนั่นเอง บางครั้งสิ่งที่จะช่วยลดทุกข์และสร้างสุขอย่างโลกๆก็เกิดได้ง่ายๆ เพียงแต่ศีลธรรมอันเข้มงวดลอยออกไปยืนอยู่ห่างๆเท่านั้น สิ่งนี้ก็เกิดแล้ว แน่นอน ศีลธรรมอันสูงส่ง โดยเฉพาะที่สอนในศาสนาต่างๆนั้นเป็นเรื่องดี แต่เรื่องดีเช่นนี้จะต้องวางไว้ในที่สูงๆ สำหรับคนบางคนในสังคมที่เห็นว่าชีวิตอย่างโลกๆมีสุขพอสมควรแล้ว เขาควรรหาอะไรที่สูงส่งกว่านั้นมาสัมผัสบ้าง ถ้าอย่างนี้ก็ไม่ใช่ปัญหา แต่หากจะเอาของที่พึ่งวางไว้ในที่สูงๆเช่นนั้นมาวางเป็นกฎระเบียบพื้นฐานของสังคมแล้วเกณฑ์ให้ทุกคนทำตาม ก็จะทำให้เกิดความทุกข์แก่พลเมืองมากกว่าความสุข จึงไม่พึงกระทำ สรุปคือ หลักศีลธรรมอันสูงส่งและเข้มงวดนั้นควรวางไว้ในที่สูงๆให้คนลดอยากมาวางขวางทางแล้วเกณฑ์ให้ทุกคนพยายามกระโดดข้าม”

ตำนานสุดท้ายที่บอกว่า “อย่าเอาของที่ควรวางให้คนลดมาวางขวางให้คนกระโดดข้าม” นั้นผมเป็นคนอุปมาให้เอง ไม่มีในงานเขียนของมิลล์หรือเบนแธม การเดินลอด (หมายถึงเดินตัวตรงๆผ่านไปไ้) อะไรต่อมิอะไรนั้นเป็นของปกติธรรมดาในชีวิตของปุถุชนเรา การเดินลอดไม่มีปัญหา เพราะไม่เรียกร้องให้เราทำอะไรเพิ่มเติม แต่การบังคับให้กระโดดข้ามอะไรสักอย่างนั้นเรียกร้องพลังงานพิเศษจากเรา ไม่ใช่เรื่องการใช้ชีวิตตามปกติ ประเด็นสำคัญที่มิลล์และเบนแธมเสนอตามความคิดของผมนั้นอยู่ที่การบอกว่า หากเราใช้ชีวิตตามคติแบบประโยชน์นิยม ก็เปรียบได้กับเราเดินลอดไปตามสิ่งต่างๆ นี่คือการเป็นธรรมชาติดั้งเดิมของชีวิต ไม่ฝืนหรือขัดขืนต่อธรรมชาติของเราเอง ไม่มีเหตุผลที่เราจะใช้ชีวิตแย้งกับธรรมชาติของตนเอง และไม่มีเหตุผลอีกเช่นกันที่รัฐ

หรือสังคมจะตรากฎระเบียบเช่นกฎหมายเพื่อบีบบังคับให้พลเมืองของตนใช้ชีวิตอย่างผิดธรรมชาติ หากตีความหลักอรรถประโยชน์ภายในกรอบเท่าที่กล่าวมานี้ ผมคิดว่าแนวคิดของฝ่ายประโยชน์นิยมนี้ก็นับว่ามีเหตุผลอยู่ไม่น้อยเลยทีเดียว อย่างน้อยที่สุดในทางปฏิบัติ เราก็จินตนาการได้ว่าหลักอรรถประโยชน์น่าจะมีความทำตามได้ง่ายกว่า เพราะบอกให้เราเดินลัดไปตามสิ่งต่างๆ ไม่ได้บอกให้เรากระโดดข้าม!

-๖-

ยังมีหนังสืออีกเล่มหนึ่งของมิลล์ที่เราจะพิจารณาในฐานะงานที่มีอิทธิพลต่อนิติปรัชญาสำนักอิงโลก คือเล่มที่ชื่อ “*On Liberty*” เนื้อหาหลักๆของหนังสือเล่มนี้อยู่ที่การตอบโจทย์ที่มิลล์ตั้งขึ้นว่า “เมื่อคนเราต่างคนก็ต่างอยู่ ไม่ได้มารวมกันอยู่เป็นสังคม เราแต่ละคนย่อมมีเสรีภาพที่จะทำอะไรก็ได้ ไม่มีใครว่า แต่เมื่อมารวมกันอยู่เป็นสังคมแล้ว ดูเหมือนว่าเสรีภาพส่วนบุคคลที่เคยมีอย่างปราศจากขอบเขตนั้นจะไม่มีขอบเขตเหมือนเดิมไม่ได้ ปัญหาที่ว่า หากสังคมหรือคนส่วนใหญ่เห็นว่า การกระทำของปัจเจกบุคคลในสังคมอย่างใดอย่างหนึ่งเป็นสิ่งที่สังคมไม่ชอบ สังคมจะมีอำนาจที่จะตรากฎหมายห้ามการกระทำนั้นได้หรือไม่อย่างไร อะไรคือการกระทำส่วนบุคคลที่สังคมมีสิทธิอันชอบธรรมที่จะออกกฎหมายห้าม และอะไรคือการกระทำส่วนบุคคลที่สังคมไม่มีสิทธิที่จะออกกฎหมายเอาผิด” สำหรับโจทย์ที่ว่านี้ ท่านผู้อ่านควรทราบว่ามีอยู่ดีๆมิลล์ก็ตั้งขึ้นมาตอบตามอำเภอใจเสียเฉยๆอย่างนั้น หากแต่เป็นโจทย์ที่พ่วงมากับแนวคิดทางด้านการเมือง สังคม และกฎหมาย ที่เชื่อว่า

รัฐหรือประเทศชาตินั้นเกิดจากการที่คนจำนวนมากเข้ามาร่วมทำสัญญากันว่าจะอยู่เป็นหมู่เป็นคณะ จะมีรัฐบาลบริหารประเทศ และหน้าที่อย่างหนึ่งของรัฐบาลก็คืออำนาจการให้กฎระเบียบที่สังคมร่วมกันตราขึ้นมีผลในทางปฏิบัติ ในการตรากฎหมายนั้น จำเป็นอยู่เองที่สังคมจะเห็นว่า “เราทั้งหลายทั้งปวงจะเอาอย่างนี้” แน่แน่นอนว่า บางเรื่อง “เรา” ที่ว่านั้นอาจหมายถึง “ทุกคน” แต่ในบางกรณี เป็นไปได้ที่ “เรา” ที่ว่านั้นไม่ใช่ทุกคน แต่หมายถึง “คนส่วนใหญ่” เมื่อมีคนส่วนใหญ่ก็ต้องมีคนส่วนน้อย เมื่อคนส่วนน้อยไม่เอาด้วย ก็เกิดคำถามว่าเราจะมีวิธีอย่างไรที่จะให้ความชอบธรรมแก่เสียงส่วนใหญ่ว่าเป็นเสียงที่มีเหตุผล ไม่ใช่เสียงส่วนใหญ่แบบพาลชน

อันที่จริง การที่มิลล์เขียนเรื่อง “*On Liberty*” นี้ฉันผมเชื่อว่า ส่วนหนึ่งก็เพื่อเป็นส่วนเสริมแนวคิดเรื่องอรรถประโยชน์ที่เราพิจารณาผ่านมาแล้ว ท่านผู้อ่านคงจำได้ว่ามีผู้วิจารณ์ว่าแนวคิดแบบ “อรรถประโยชน์ของสังคมคือตัวตัดสินว่าอะไรผิดอะไรถูก” นั้น อาจก่อให้เกิดความชั่วร้ายขึ้นตรงที่ว่า บางครั้งคนส่วนใหญ่ก็อาศัยเสียงที่ดังกว่าว่า “นี่เป็นประโยชน์กับพวกเราที่เป็นคนส่วนใหญ่” ย่ำยีคนส่วนน้อย มิลล์เองก็คงเห็นว่าคำแย้งนี้มีเหตุผลที่เดียว และหากว่าโดยหลักการพื้นฐานตามสามัญสำนึกคงไม่มีใครจะยอมรับการที่เสียงส่วนใหญ่จะสามารถเอาเปรียบเสียงส่วนน้อยได้เสมอเพียง เพราะเหตุผลว่า “เสียงมากกว่าย่อมดังกว่า” เพราะหากยอมรับสิ่งนี้ก็เท่ากับสังคมเรายอมรับความปราศจากเหตุผลได้ หลักการที่มิลล์เสนอในหนังสือเรื่อง “*On Liberty*” นี้ส่วนหนึ่งเข้าตัวน่าจะเห็นว่าสามารถตอบคำถามได้ว่าเสียงส่วนใหญ่จะชนะเสียงส่วน

น้อยอย่างชอบธรรมได้ในกรณีเช่นใด ซึ่งก็แปลว่าบางกรณีประโยชน์ของคนส่วนใหญ่ก็ไม่จำเป็นว่าจะต้องใช้อ้างได้อย่างชอบธรรม

หลักการของมิลล์ในหนังสือเล่มนี้มีเนื้อหาง่ายๆ ตรงไปตรงมาตามที่ผมได้คัดมาให้ท่านผู้อ่านพิจารณาข้างล่างนี้

The maxims are, first, that the individual is not accountable to society for his actions, in so far as these concern the interests of no person but himself. Advice, instruction, persuasion, and avoidance by other people if thought necessary by them for their own good, are the only measures by which society can justifiably express its dislike or disapprobation of his conduct. Secondly, that for such actions as are prejudicial to the interests of others, the individual is accountable, and may be subjected either to social or to legal punishment, if society is of opinion that the one or the other is requisite for its protection.

ตามข้อความข้างต้นนี้ ท่านผู้เขียนกล่าวว่า หลักการว่าด้วยอำนาจของสังคมในการจำกัดเสรีภาพส่วนบุคคลนั้นมีว่า (๑) หากว่าการกระทำของบุคคลนั้นไม่ส่งผลกระทบต่อคนอื่นในทางเสียหาย หากจะมีความเสียหายอันเนื่องมาจากการกระทำของเขานั้นก็มีแต่เจ้าตัวเท่านั้นที่ได้รับ สังคมไม่มีสิทธิ์ออกกฎหมายห้ามการกระทำนั้น แม้ว่าสังคมจะไม่ชอบก็ตาม (๒) แต่ถ้าการกระทำของบุคคลนั้นส่งผลกระทบต่อผู้อื่นในทางเสียหาย อย่างนี้เท่านั้นที่สังคมมีสิทธิ์อันชอบธรรมที่จะออกกฎหมายห้ามหรือเอาผิดการกระทำนั้น

ท่านผู้เขียนกล่าวเอาไว้ในหนังสือว่า คนเราแต่ละคนนั้นก็มีความคิดในเรื่องต่างๆไม่เหมือนกัน มาตรฐานทางด้านศีลธรรมในใจก็ไม่เหมือนกัน เมื่อมารวมกันอยู่เป็นสังคม สังคมจึงเป็นที่รวมของคนที่มีมาตรฐานทางด้านศีลธรรมไม่เท่ากัน ไม่เพียงเท่านั้น ในสังคมนั้นเองอาจมีศาสนาหรือแหล่งทางศีลธรรมอื่นๆที่เป็นหลัก

ของสังคมนั้นๆ คนส่วนใหญ่เชื่อว่าสิ่งที่ศาสนาของสังคมตนสอน เป็นเรื่องที่ดีงาม อีกทั้งศาสนาก็เป็นเรื่องของความเคารพศรัทธา จึงเป็นเรื่องง่ายที่ศาสนาจะกล่อมเกลายให้คนจำนวนมากในสังคมเห็นว่าพฤติกรรมใดก็ตามแต่ที่ขัดกับหลักคำสอนของศาสนาตนเป็นเรื่องผิด เมื่อผิดก็ไม่ควรอนุญาตให้บุคคลในสังคมได้แสดงพฤติกรรมนั้นออกมา ตัวอย่างเช่นนี้เราพบเสมอในประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ แม้เวลานี้ก็ยังพบอยู่ เช่นในประเทศที่นับถือศาสนาอิสลาม พฤติกรรมรักร่วมเพศผิดหลักคำสอนของศาสนา เมื่อผิดหลักศาสนาก็ต้องผิดกฎหมายด้วย ตามทัศนะของมิลล์ นี่เป็นตัวอย่างของการที่คนส่วนใหญ่ในสังคมใช้มาตรฐานทางศีลธรรมที่ตนยึดถืออยู่ตีกรอบจำกัดเสรีภาพของปัจเจกบุคคล เพื่อให้ปัจเจกบุคคลได้รับการคุ้มครองเสรีภาพ มิลล์จึงได้เสนอว่า ประการแรกสังคมต้องถามก่อนว่าพฤติกรรมส่วนบุคคลนั้นทำให้คนอื่นเดือดร้อนเสียหายหรือไม่ หากชี้ไม่ได้ชัดเจนว่ามีใครได้รับความเดือดร้อนเสียหาย แม้สังคมจะไม่ชอบพฤติกรรมนั้น สังคมก็ไม่อาจออกกฎหมายห้ามหรือเอาผิดได้ มิลล์คิดว่า เป็นธรรมดาที่มาตรฐานทางศีลธรรมของสังคมที่มาจากศาสนานั้นอาจเห็นว่าพฤติกรรมนั้นๆผิดหลักศาสนา แต่ถ้าพฤติกรรมนั้นเพียงแต่ “ผิดหลักศาสนา” ไม่ถึงขั้น “ทำให้คนอื่นเดือดร้อนเสียหาย” สิ่งที่สังคมจะสามารถทำได้มากที่สุดก็คือ บอกคนผู้นั้นว่า “พฤติกรรมของท่านศาสนาที่เรานับถือสอนว่าผิด ท่านอาจตกรรอกได้หลังจากที่ตายไปแล้ว ดังนั้นควรเลิกพฤติกรรมนั้นเสียเถิดนะพ่อคุณ” นี่คือสิ่งที่เราจะทำได้มากที่สุด แต่จะออกกฎหมายห้ามไม่ได้ เพราะพฤติกรรมนั้นไม่ได้สร้างความเดือดร้อนแก่ใคร เป็นไปได้ที่พฤติกรรมส่วนตัว

บางอย่างของบุคคลนั้นเจ้าตัวนั้นแหละที่จะได้รับผลกระทบ เช่นชี้
เกียดทำงาน หรือกินอาหารขยะเป็นภัยแก่สุขภาพ สังคมหาก
ปรารถนาดีต่อเขาก็ทำได้อย่างมากที่สุดคือแนะนำ แต่จะออกกฎ-
หมาย “ห้ามชี้เกียด ใครชี้เกียดติดคุกได้” หรือ “ห้ามกิน ‘มาม่า’
แบบซองเปล่าๆ ไม่ใส่หมูสับหรือกุ้งหรือของมีประโยชน์ทางโภชนา-
การอื่นติดต่อกันเกินสามวัน ใครกินติดคุกได้” เป็นต้นไม่ได้ เพราะ
นี่คือการละเมิดเสรีภาพส่วนบุคคล จริงอยู่คนชี้เกียดหรือคนกิน
อาหารขยะเป็นคนที่น่าห่วง เพราะทำร้ายตน แต่ก็ช่วยอะไรไม่ได้
สังคมทำได้อย่างมากที่สุดคือบอกกล่าวแนะนำ ถ้าเขาไม่ทำตามเรา
ก็ต้องวางอุเบกขา คิดว่าเป็นกรรมของสัตว์ แต่จะห่วงเขาอย่างเกิน
ขอบเขตโดยการออกกฎหมายห้าม มิฉะนั้นคิดว่าทำไม่ได้ เพราะถ้าเรา
อนุญาตการกระทำเช่นนี้ได้ จะเกิดปัญหาเรื่องการใช้ความรู้สึกของ
คนส่วนใหญ่ไปกดขี่บีบบังคับเจกบุคคล ซึ่งผู้ที่ถูกกดขี่บีบบังคับก็อาจ
ถามได้ว่า “โทษครับ... โทษค่ะ... สิ่งที่คุณทำมันหนักบาลพวกคุณ
ตรงไหนช่วยบอกด้วย หากสิ่งที่คุณทำมันทำให้พวกคุณเดือดร้อน
ฉันยินดีเลิกละ แต่ถ้าพวกคุณบอกไม่ได้ว่าเดือดร้อนอย่างไร กรุณา
อย่าเลือกได้ไหม ขอขอบคุณครับ... ขอขอบคุณค่ะ”

หากพิจารณาหลักการปกป้องเสรีภาพของปัจเจกบุคคลจากการ
ถูกกดขี่โดยคนส่วนใหญ่นี้กับหลักอรรถประโยชน์ที่กล่าวข้างต้น
ท่านผู้อ่านก็คงพอจะจินตนาการต่อไปได้ด้วยตนเองว่า แท้ที่จริง
แล้ว “ประโยชน์ของคนส่วนใหญ่” นั้นมีความหมายเจาะจงบาง
ประการ ไม่ได้หมายความว่าเอาตามอำเภอใจของใครก็ได้ที่เป็นคน
จำนวนมากๆ ความหมายที่เจาะจงที่ว่านี้ก็คือ “ประโยชน์ของคน
ส่วนใหญ่จะต้องไม่ขัดกับการละเมิดเสรีภาพของคนส่วนน้อย”

เพื่อให้ท่านผู้อ่านเข้าใจหลักการนี้ดีขึ้น เราจะพิจารณาตัวอย่างข้างล่างนี้แล้วอภิปรายกันว่า หากตีความตามหลักอรรถประโยชน์และหลักการปกป้องเสรีภาพของปัจเจกบุคคล ผลจะเป็นเช่นใด

๑ ตัวอย่างแรก

รัฐตัดสินใจสร้างเขื่อนเพื่อนำไฟฟ้าเข้ามาป้อนเมือง มีผู้คาดว่าจะได้ประโยชน์จากไฟฟ้าประมาณ ๑๐๐,๐๐๐ คน ในการสร้างเขื่อน รัฐจำเป็นต้องเวนคืนที่ดิน มีชาวบ้านเดือดร้อนจากการนี้ ๕๐๐ คน รัฐพยายามจ่ายค่าเวนคืนอย่างเป็นธรรม และพยายามชดเชยความเดือดร้อนนั้นด้วยการหาที่อยู่ใหม่ให้แก่ชาวบ้านที่ต้องอพยพออกไปจากบริเวณนั้นโดยมีหลักการว่าที่อยู่ใหม่จะต้องเหมาะแก่การดำรงชีพของชาวบ้านไม่น้อยกว่าที่อยู่เดิม

ตามตัวอย่างนี้ เราอาจพิจารณาแยกเป็นประเด็นได้ดังนี้

(ก) พิจารณาตามหลักอรรถประโยชน์ : ดูเหมือนการตัดสินใจของรัฐจะเข้ากับหลักการนี้เพราะเป็นประโยชน์แก่คนส่วนใหญ่

(ข) พิจารณาตามหลักการละเมิดเสรีภาพของปัจเจกบุคคล : ปัญหาของเรื่องนี้ดูเหมือนจะอยู่ที่หลักการข้อนี้ ท่านผู้อ่านคงจับสาระของหลักการเรื่องนี้ได้ว่า เมื่อคนส่วนใหญ่จะบีบบังคับให้คนส่วนน้อยหรือปัจเจกบุคคลต้องทำตามที่คนส่วนใหญ่ต้องการ ต้องอธิบายให้ได้ว่า การที่คนส่วนน้อยไม่ทำตามนั้น คนส่วนใหญ่ถูกละเมิดหรือถูกทำให้เดือดร้อนเสียหายอย่างไร กล่าวง่าย ๆ คือ ต้องถามว่า ถ้าคนในหมู่บ้านไม่ย้ายไป คนเมืองจะเสียหายอย่างไร

ปกติหลักเสรีภาพของมิลล์นี้เจ้าตัวเสนอในรูปแบบของข้อความที่พูดว่า “ปัจเจกบุคคลทำอะไร” เช่น “นายสมภารสวมกางเกงขาก๊วยไปดูหนัง” ไม่ได้อยู่ในรูปข้อความที่บอกว่า “ปัจเจกบุคคลไม่ทำอะไร”

เช่น “นายสมภารซึ่งเป็นชาวบ้านคนหนึ่งที่ได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อนไม่ย้ายไปไหน” ข้อความที่บอกว่านายสมภารสวมกางเกงขา ก๊วยไปดูหนังนั้นวินิจฉัยได้ตรงไปตรงมามากกว่า คือเราถามได้ว่าที่นายสมภารนุ่งกางเกงที่ว่านั้นไปดูหนังคนอื่นเสียหายหรือไม่ หากไม่ จะมีกฎหมายห้ามคนนุ่งกางเกงขา ก๊วยเข้าโรงหนังไม่ได้ แต่การที่นายสมภารอยู่ของแกลอย่างนั้น ไม่ย้ายไปไหน จะว่าแกล “ทำอะไรบางอย่าง” ก็ไม่ได้ เพราะแกลไม่ได้ทำอะไรเลย แกลก็อยู่บ้านเฉยๆ และอยู่อย่างนี้มาหลายปีติดต่อกันแล้ว เมื่อแกลไม่ได้ทำอะไร คือไม่ได้ “ผลิตการกระทำ” อะไรออกไป ก็ไม่มี “การกระทำ” อะไรของแกลที่จะไปกระทบหรือไม่กระทบคนอื่น ดังนั้นการที่แกลไม่ย้ายออกไปจึงไม่เข้าข่ายที่จะต้องมาวินิจฉัยด้วยหลักเสรีภาพ เพราะหลักนี้ใช้กับคนที่ทำอะไรบางอย่าง ไม่น่าจะใช้กับคนที่อยู่เฉยๆโดยไม่ได้ทำอะไร

ปัญหาของเรื่องนี้ขึ้นอยู่กับว่าเราตีความคำว่า “พฤติกรรม” หรือ “การกระทำ” ในทฤษฎีของมิลล์อย่างไร สำหรับผม การกระทำหรือพฤติกรรมนั้นเป็นได้ทั้งแบบ “ลงมือทำ” กับ “อยู่เฉยๆ” ยกตัวอย่างเช่น นายสมภารคนเดิมนี่แหละบางวันแกลอาบน้ำ แต่บางวันแกลก็ไม่อาบ (อันนี้เป็นกรณีปกติ ปกติแกลอาบทุกวัน) การอาบน้ำนั้นไม่เป็นปัญหา เราถือว่าเป็นการกระทำแน่ เพราะมีการทำโน่นทำนี่ เช่นตักน้ำจากตุ่มมาราดตัว แต่การไม่อาบน้ำนี้คิดให้ลึกก็ถือว่าเป็นการกระทำหรือพฤติกรรมได้เหมือนกัน แม้ว่าจะมีคนถามได้ว่า “กิริยาการไม่อาบน้ำนั้นเป็นอย่างไร แสดงให้ดูหน่อยสิ” ที่เรารู้ว่าเป็นการกระทำก็เพราะมันมีผลต่อชีวิตของนายสมภารเอง และมีผลกระทบต่อคนอื่น ผลที่เกิดแก่นายสมภารก็คือตัวแกลจะ

สกปรก ส่วนผลที่เกิดกับคนอื่นก็คือเวลาแกลไปสอนหนังสือ นักเรียนก็จะเหม็น ผมคิดว่าประเด็นหลังนี้อาจใช้เป็นหลักการที่แข็งแกร่งที่สุดที่จะบอกว่าการไม่อาบน้ำของนายสมภารนั้นเป็นการกระทำอย่างหนึ่ง เพราะมันมีผลกระทบต่อคนอื่นได้ มีตัวอย่างการไม่กระทำอีกมากมายที่เราสามารถบอกได้ว่านี่เป็นการกระทำและเข้าข่ายที่สามารถวินิจฉัยว่าผิดหรือถูกต้องตามหลักเสรีภาพของมิลล์ ไม่เชื่อท่านผู้อ่านลองสมมติว่า ท่านเดินไปจ่ายกับข้าวในตลาดโดยไม่นุ่งผ้า ตำรวจจะต้องเชิญตัวไปโรงพักแน่ๆ (ซึ่งก่อนหน้านี้ ตำรวจจะต้องรีบหาอะไรมาให้ท่านนุ่งอย่างเร่งด่วน) ท่านจะอ้างว่า “ผมไม่เห็นทำอะไรเลยนี่จ้ะ” ไม่ได้ จริงที่ว่าท่านไม่ได้ทำอะไร การไม่นุ่งผ้า นั่นคือการไม่ทำอะไร การนุ่งผ้าต่างหากคือการทำอะไร แต่การไม่ทำอะไรนั้นคนอื่นเขาเห็นว่ามันอุจาดตา การไม่ทำอะไรของท่านก็เลยตีความว่าเป็นการทำอะไรได้ สรุปคือการกระทำบางอย่างของปัจเจกบุคคลนั้นเกิดจากการที่เจ้าตัวเขาไม่ทำอะไรเลยก็ได้

ถ้าตีความอย่างนี้ การที่บุคคลบางคนไม่ย้ายออกจากหมู่บ้านก็อาจเข้าข่ายว่าเป็นการกระทำได้ เมื่อเข้าข่ายก็ถามได้ว่ากระทบคนอื่นอย่างไร แน่นนอน ถ้าไม่มีการย้ายออกก็สร้างเขื่อนไม่ได้ เมื่อสร้างเขื่อนไม่ได้ก็ขาดแคลนไฟฟ้า คนในเมืองที่ต้องการไฟฟ้านั้นเองคือผู้ที่เดือดร้อนเสียหายจากการที่ชาวบ้านไม่ยอมย้ายออกไป เมื่อมีคนเดือดร้อน หลักเสรีภาพของมิลล์ก็จะบอกว่าท่านจะอ้างเสรีภาพส่วนบุคคลไม่ได้ เพราะมันกระทบคนอื่น สรุปแล้วรัฐมีความชอบธรรมที่จะเวนคืนที่ดิน เพราะเข้าหลักอรรถประโยชน์และไม่ขัดหลักเสรีภาพ หากจะมีความไม่ถูกต้องในเรื่องนี้ก็จะอยู่ที่การจ่ายชดเชยอย่างไม่เป็นธรรมและมีได้หาช่องทางให้ชีวิตของ

ชาวบ้านอยู่อย่างสงบสุขอย่างน้อยก็ไม่ต่ำไปกว่าที่เคยได้รับ ซึ่งเป็นคนละเรื่องกัน

๐ ตัวอย่างที่สอง

ชายสองคนรักกัน ทั้งคู่เป็นเกย์ เมื่อรักกันก็เลยตัดสินใจมาอยู่กินกันฉันคู่ครอง เพื่อนบ้านรู้สึกอึดอัดเพราะชุมชนนั้นนับถือศาสนาคริสต์นิกายคาทอลิกที่เห็นว่าเรื่องเช่นนี้ผิดหลักบัญญัติในศาสนา วันหนึ่ง ผู้แทนราษฎรของชุมชนนั้นเดินทางมาเยี่ยมชาวบ้าน ชาวบ้านเล่าเรื่องนี้ให้ฟัง และขอร้องผู้แทนคนนั้นว่า เมื่อกลับไปกรุงเทพแล้ว ช่วยปรึกษาพรรคการเมืองที่ท่านสังกัดอยู่ว่า จะหาทางออกกฎหมายให้พฤติกรรมเช่นนี้ผิดกฎหมายอาญาได้หรือไม่

จากตัวอย่างนี้ เราก็พิจารณาได้จากสองแง่มุมเช่นเดิมคือ เริ่มด้วยหลักอรรถประโยชน์ ถ้ามองว่า การออกกฎหมายเอาผิดพฤติกรรมรักร่วมเพศที่พัฒนาถึงขั้นว่าคนเพศเดียวกัน จะเป็นหญิงหรือชายก็ตาม มาอยู่กินกันฉันสามีภรรยา เป็นประโยชน์แก่คนส่วนใหญ่หรือไม่ หากพิจารณาจากรายละเอียดของชุมชนนั้นที่เป็นคาทอลิกเสียเป็นส่วนใหญ่ การมีกฎหมายเอาผิดพฤติกรรมรักร่วมเพศก็น่าจะเป็นประโยชน์แก่คนจำนวนมาก เพราะจะได้มีชีวิตอยู่อย่างไม่ต้องรู้สึกอะอึดอะอมเวลาเห็นพวกเกย์หรือเลสเบี้ยนมาอยู่กินที่บ้านหลังเดียวกัน ดังนั้นหากพิจารณาผ่านหลักอรรถประโยชน์ การออกกฎหมายเอาผิดคนที่ชอบเพศเดียวกันแล้วมาอยู่กินกันฉันสามีภรรยาหรือคนในครอบครัวเดียวกันเช่นนี้ย่อมถือว่าชอบแล้ว แต่เรื่องนี้ยังไม่จบ เพราะเราต้องพิจารณาผ่านหลักเสรีภาพ ถ้ามองว่าการที่ชายสองคนหรือหญิงสองคนมาอยู่ด้วยกันเช่นนี้ทำให้ใคร

เดือดร้อน ตรงนี้เองที่เราจะพบว่าคำตอบอาจไม่ชัดเจน คนส่วนใหญ่ในชุมชนนั้นอาจบอกว่า “เรานี้แหละที่เดือดร้อน เพราะสิ่งที่คนพวกนี้กระทำอุจาดตาพวกเรา ทำให้เรารู้สึกอึดอัดขัดข้องใจ พวกเราเดือดร้อนอย่างนี้ไง” ท่านผู้อ่านคิดว่าเหตุผลนี้ฟังขึ้นหรือไม่ สำหรับมิลล์ ความเดือดร้อนจะต้องมากกว่าความรู้สึกไม่ชอบใจหรือขัดเคืองใจ ดังนั้นหากชาวบ้านไม่สามารถแสดงได้อย่างเป็นรูปธรรมว่าการที่ชายหรือหญิงสองคู่มายู่กินกันฉันสามีภรรยาสร้างความเดือดร้อนแก่พวกเขาอย่างไร การจะออกกฎหมายห้ามยอมกระทำไม่ได้ เพราะนี่เป็นการละเมิดเสรีภาพส่วนบุคคล จะเห็นว่าเรื่องนี้เมื่อพิจารณาจากหลักเสรีภาพก็ไม่ผ่าน เมื่อไม่ผ่านการอ้างประโยชน์ของคนส่วนใหญ่ก็ใช้ไม่ได้ ©

สมภาร พรหมทา

มิถุนายน ๒๕๕๔

ส่วนที่สอง : พระพุทธศาสนา(๑)
สิริมงคลและสิ่งศักดิ์สิทธิ์
ในทัศนะของพระพุทธศาสนา

ภาพโดย **Asher Durand** (1796-1886)

-๑-

เมื่อประมาณสองปีที่แล้ว มีนิสิตหญิงคนหนึ่งไปขอพบผมที่ห้องทำงาน เธอบอกว่ามาจากคณะวิทยาศาสตร์ ทำทางมีทุกซั้วอน บางอย่าง ลังเกตจากสีหน้าและแววตา เธอค่อนข้างประหม่าเมื่อพบผม ในมือเธอกำกระดาษแผ่นขนาดเท่าฝ่ามือมาด้วย ยังไม่ทันได้นั่งลง เธอก็ยื่นกระดาษแผ่นนั้นมาให้ผม แล้วถามว่า “อาจารย์

ว่าคาถาภาษาบาลีในกระดาษนี้ผิดหรือเปล่า...” ผมเองก็งง เมื่อบอกให้เธอสงบสติอารมณ์แล้ว ผมจึงได้รับฟังเรื่องราวที่ทำให้เธอมาพบผมว่า เธอเพิ่งสอบเข้าเรียนที่คณะวิทยาศาสตร์ จุฬาฯ ได้ และกำลังเรียนอยู่เทอมแรกของปีแรก ตอนที่สอบเข้านั้นเธอไปบนบานสิ่งศักดิ์สิทธิ์อะไรสักอย่างหนึ่งเอาไว้ (ผมจำไม่ได้แล้วว่าเป็นเจ้าพ่อหรือเจ้าแม่อะไร จำได้เพียงว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ว่านี้อยู่ใกล้ถึงเมืองเชียงใหม่โน่น) ในการบนบานนั้นเธอสัญญาว่าหากสอบติดก็จะมาแก้บน ปรากฏว่าเธอสอบติดจริงๆ แต่ไม่ได้ไปแก้บนเพราะความไม่สะดวกบางอย่าง

“ปัญหาของหนูคือ ตอนกลางคืน เวลาอยู่ในห้องนอน หนูรู้สึกเหมือนมีคนอยู่ในห้องด้วย เป็นเหมือนสายลมเบาๆพัดกระทบตัว หนูอ่านหนังสือไม่ได้ กลัวว่าเขาจะมาเอาชีวิต เขาคงโกรธที่หนูบนแล้วไม่ไปแก้” เธอเล่า

ผมถามว่าถ้าอย่างนั้นทำไมไม่ไปแก้บนเสียล่ะ เธอตอบว่าหลังเกิดเหตุการณ์ประหลาดนั้นแล้วเธอกับแม่ได้ไปที่เชียงใหม่และแก้บนแล้ว แต่อะไรก็ไม่ดีขึ้น เธอสันนิษฐานว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์คงไม่ให้อภัยเธอ เธอจึงไปหาพระ พระได้ให้คาถามาท่อง ซึ่งก็คือคาถาที่อยู่ในกระดาษแผ่นที่เธอถือติดมือมาให้ผมดู เธอเล่าว่าท่องคาถานี้แล้ว ภูตที่คอยรบกวนเธอก็ยังไม่ยอมจากไป เธอคิดว่าคาถาคงผิด อาจารย์ที่ปรึกษาของเธอที่คณะวิทยาศาสตร์แนะนำให้มาพบผม เพราะคงเห็นว่าผมเคยบวชเรียนมา น่าจะพอช่วยแบ่งเบาความทุกข์ของเธอได้ อย่างน้อยก็น่าจะช่วยตรวจคาถานั้นได้ว่าถูกหรือไม่ถูกอย่างไร เห็นสภาพกระดาษแผ่นนั้นแล้วผมรู้สึกสงสารเธอจับใจ มันยับยู่ยี่และสกปรกด้วยคราบเหงื่อจากมือของคน ซึ่งก็คงเป็น

เธอนั้นแหละ ผมอ่านดูก็รู้อยู่แล้วว่านั่นเป็น “คาถาชินบัญชร” หลังจากไล่
อ่านดูอย่างรวดเร็วแล้วผมก็บอกเธอว่า ไม่น่าจะผิด พระที่ท่านให้มา
ท่านให้มาถูกต้องแล้ว ท่านที่ให้คาถาแก่เธอมาผมไม่รู้ว่าท่านรู้ภาษา
บาลีหรือไม่ แต่ก็ไม่เป็นปัญหา เพราะคาถานั้นพิมพ์มาจากโรงพิมพ์
มีการตรวจตรากันมาแล้ว

สายตาของเธอตอนนั้นเหมือนคนหมดทางไป เสร้าสร้อยและ
ผิตหวัง ผมเองก็รู้สึกโกรธ แต่ไม่รู้แน่ว่าโกรธอะไร ที่ผมโกรธก็
เพราะผมรู้สึกว่าจะไม่ยุติธรรมเลยที่เด็กสาวตัวเล็กๆคนหนึ่งต้องมา
ประสบความทุกข์ด้วยเรื่องบ้าๆอย่างนี้ ผมไม่รู้ว่าภูตที่คอยรังควาน
เธอมีจริงหรือไม่ แต่หากมีจริง และผมสามารถคุยกับมันได้ ผม
อยากถามมันจริงๆว่ามันมีสิทธิ์อะไรที่จะมาทำกับคนเขาอย่างนั้น
ความรู้สึกที่ว่านี่ผมจำได้ว่าเคยเกิดขึ้นหนึ่งหลายปีก่อนเมื่อผม
เดินทางไปกับญาติผ่าน “ผานกเคঁา” ที่จังหวัดเลย คนที่ขับรถผ่าน
แถวนั้นประจำเขารู้ว่าเมื่อขึ้นเขาต้องบีบแตรเพื่อแสดงความเคารพ
นอบน้อม “เจ้าพ่อผานกเคঁา” ญาติของผมก็บีบ ผมถามว่าบีบทำไม
เขาบอกว่า “ไม่บีบก็ได้เรื่องซิอาจารย์ เจ้าพ่อท่านถืบตกเขามา
หลายคันแล้วพวกที่ไม่บีบนะ” ผมหงุดหงิดอยู่ในใจ อยากถาม
เหลือเกินว่าเจ้าพ่อมีสิทธิ์อะไรที่จะถืบใครต่อใครลงเขาเพียงเพราะ
เขาไม่คารวะ

นิสิตคนนั้นยกมือไหว้ผม ทำท่าจะลากลับ ผมถามว่าวันพรุ่งนี้
ตอนเช้าๆพอมีเวลาไหม ถ้าอยากคุยกับผมก็มาได้ เธอบอกว่าจะมา
วันรุ่งขึ้นเธอก็มา แต่คราวนี้มีนิสิตชายคนหนึ่งมาเป็นเพื่อนด้วย
เรื่องที่ผมจะเล่าต่อไปนี่คือสิ่งที่ผมคุยกับนิสิตสองคนนั้นในวันนั้น...

ผมเล่าว่า ผมนั้นเป็นเด็กบ้านนอกอยู่ในหมู่บ้านแห่งหนึ่งทาง

ภาคอีสาน อยากเรียนหนังสือแต่พ่อแม่ยากจนจึงต้องบวชเณรเพื่อจะได้มีโอกาสเรียน วัดที่ผมบวชนั้นเป็นวัดประจำหมู่บ้าน ไม่ใช่วัดป่าแต่ก็เป็นป่า ต้นไม้ใหญ่ขึ้นครึ้มเต็มไปหมด กลางคืนน่ากลัว มีชาวบ้านรำลือว่าผีชุม ผีตัวหนึ่งที่คอยหลอกหลอนชาวบ้านเดิมเป็นคนจากหมู่บ้านอื่น มาเที่ยวงานวัดในหมู่บ้านผมแล้วถูกแทงตาย ไล่ทะเล่อกออกมาคงอยู่ข้างนอก คนเขาเล่าว่าในคืนวันพระ ชาวบ้านที่ไปจับปลาใกล้วัดหลายคนเห็นผีตัวนี้เดินอยู่แถวนั้น เอาล้าไม้มาคล้องที่คออวดชาวบ้านด้วย ผมนั้นกลัวผีมาตั้งแต่เกิด เมื่อมาบวชอยู่ในวัดนี้ก็เป็ทุกข์ แต่บอกใครไม่ได้ อาจารย์ที่เป็นอุปัชฌาย์ผมท่านก็ดูจะโปรดผมเป็นพิเศษ ท่านมักใช้ผมไปติดต่อกับญาติโยมในหมู่บ้านตอนหัวค่ำ (คือไปตอนกลางวันไม่ได้เนื่องจากเขายังไม่กลับจากนา) นึกภาพดูเอาเองก็แล้วกันครับ ภาพเณรน้อยที่กลัวผีอย่างขึ้นสมองตอนเดินกลับเข้าวัดตอนสองทุ่ม วัดนั้นอยู่ไกลจากหมู่บ้าน หน้าวัดคือดงไม้ใหญ่สูงตระหง่าน มีหนทางเล็กๆเลื้อยเข้าไประหว่างดงไม้นั้นเพื่อไปยังกุฏิที่ปลูกเอาไว้ท้ายป่า วันที่ลมแรงผมเดินเข้าวัดอย่างที่เรียกได้ว่ากลัวจนไม่รู้จะพูดอะไรแล้ว นึกๆว่าหากเจ้าที่ชอบเอาล้าไม้มาคล้องคออวดชาวบ้านเกิดนึกสนุกอยากหยอกล้อกับผมตอนนั้น จะเป็นอย่างไร

แต่จนแล้วจนรอดผมก็ไม่เคยพบเห็นสิ่งเหนือธรรมชาติใดๆ ผมพูดกับนิสิตสองคนนั้นว่า วัดที่ผมบวชนี้หากจะจัดเข้าในสถานที่ที่สมควรเป็นแหล่งชุมนุมของภูตผีปีศาจก็ต้องจัดอยู่ในอันดับต้นๆ แต่ผมก็ไม่พบผีแม้แต่ตัวเดียว หลังจากนั้นผมได้วิธีระงับความกลัวของผมเองคือ เมื่อกลัวมากๆ ผมจะถามตัวเองว่าที่บวชเป็นเณรนี้ถือศีลบกพร่องไหม คำตอบก็คือมีบกพร่องบ้าง แต่โดยรวมก็ต้อง

ถือว่าเป็นแผนที่ดีอยู่บ้าง ผมก็เลยเกิดถูกฮึดขึ้นมาว่าหากผีมันจะหลอกแผนที่ๆอย่างเราก็ให้มันรู้ไปสิวะ มีอยู่ครั้งหนึ่ง ผมไปหาเพื่อนที่อำเภอภูเวียง วัตถุประสงค์จะไปอยู่ในหมู่บ้านลึกลับ ผมไปลงรถที่ทางเข้าวัดตอนราวๆทุ่มหนึ่ง เพราะรถโดยสารที่เก่าแสนแก่นั้นมันเกิดตายกลางทาง กว่าจะซ่อมเสร็จก็เสียเวลาไปหลายชั่วโมง ชาวบ้านที่ปากทางเข้ามาถามว่าผมจะไปไหน ผมบอกว่าจะไปในวัด เขาบอกทางมันเป็นกิโลนะแผนที่น้อย ผมบอกไม่เป็นไรผมเดินได้ เพราะเป็นช่วงคืนเดือนหงาย ทำทางชาวบ้านเขาอีกๆอีกๆ เป็นห่วงแต่ไม่พูดอะไร ผมก็เลยเดินเข้าไป เส้นทางไกลอย่างเขาว่าจริงๆ มีป่าไม้ไม่สูงนักอยู่สองข้างทาง ผมเองก็กลัว แต่ก็ได้ถูกฮึดอย่างทีกล่าวข้างต้น ตอนเช้าเมื่อผมกับเพื่อนออกมาบิณฑบาตตามเส้นทางนั้นจึงรู้ว่าบริเวณที่ผมเดินผ่านเมื่อคืนนั้นเป็นป่าช้า ถ้ารู้แต่เมื่อคืนผมคงไม่กล้าเดินผ่าน ป่าแบบนี้ทางภาคอีสานมีมาก ชาวบ้านเรียกดอนหินแห่ คือป่าโปร่งๆ พื้นเต็มไปด้วยกรวด ปลูกอะไรไม่ได้ ชาวบ้านเลยใช้ฝางศพ ปกติชาวบ้านจะเผาศพ แต่ถ้าเป็นผีตายโหง คือตายเพราะอุบัติเหตุเช่นฟ้าผ่าตาย เขาจะไม่เผา แต่จะฝัง ป่าช้าที่ผมเดินผ่านคืนนั้นว่าไปแล้วก็คือสถานที่ชุมนุมของบรรดาผีตายโหงทั้งนั้นแหละ “ป่าคำชะโนด” ที่อุดรธานีที่เป็นข่าวเมื่อไม่นานนี้ก็มีลักษณะตามที่ว่ามานี้เอง

ผมบวชอยู่ ๑๑ ปี อยู่ต่างจังหวัด ๗ ปี อยู่กรุงเทพ ๔ ปี ไม่เคยพบสิ่งเหนือธรรมชาติแม้แต่ครั้งเดียว ผมบอกนิสิตสองคนนั้นว่าเรื่องนี้ไม่อาจยืนยันได้ว่าสิ่งเหนือธรรมชาติไม่มี แต่ก็ยืนยันได้ว่าคนคนหนึ่งกลัวผีมาตั้งแต่เกิด อยู่ในสถานที่ที่เชื่อกันว่าเป็นที่ที่ผีหรือสิ่งเหนือธรรมชาติสมควรพบเห็นได้มากที่สุด แต่ก็ไม่พบสิ่ง

เหล่านี้เลย ผมพบแต่ศพคนตาย ซึ่งเป็นปกติของพระเณร ภาย
หลังผมได้อ่านบันทึกของท่านพุทธทาส ท่านเขียนเอาไว้คล้ายกับที่
ผมประสบ ท่านพุทธทาสนั้นออกจากกรุงเทพฯ ไปอยู่สวนโมกข์เก่า
(ที่เป็นป่าทึบ ผมเคยไปเยี่ยมเพื่อนพระภิกษุที่นี่เมื่อราว ๓๐ ปีก่อน
ตอนนั้นเพื่อนบอกว่าสภาพป่าไม่สมบูรณ์เท่าสมัยท่านพุทธทาส แต่
ผมก็ยังรู้สึกว่าเป็นป่าใหญ่) ท่านบอกว่าเมื่อเราได้มีโอกาสอยู่คน
เดียวกกลางป่าทึบตอนกลางคืนโดยเฉพาะในคืนที่เดือนดับสนิท เรา
จะเข้าใจประสบการณ์ที่พระพุทธองค์ทรงเล่าเอาไว้ในพระสูตร
บางพระสูตรว่าความกลัวนั้นรสชาติเป็นอย่างไรได้ดียิ่งขึ้น แล้วท่าน
พุทธทาสก็สรุปในวันหนึ่งหลังจากที่ใช้ชีวิตอยู่คนเดียวกกลางป่าทึบ
อยู่หลายปีว่า สิ่งที่เรากลัวทั้งหลายทั้งหมดมาจากใจของเราทั้งสิ้น
ท่านพุทธทาสไม่เคยพบเห็นสิ่งเหนือธรรมชาติใดๆตลอดเวลาที่อยู่
ในสวนโมกข์ ผมบอกนิสิตสองคนนั้นว่า ผมเชื่อว่าท่านพุทธทาส
เป็นพระดี พระแบบนี้ตามคติความเชื่อแบบพุทธเป็นบุคคลที่เหล่า
โอปปาติกะที่ต้องการความช่วยเหลือจะเลือกไปปรากฏตนให้เห็น
แต่ก็ไม่มีโอปปาติกะใดไปปรากฏให้ท่านเห็น ผมยังเคยคิดว่าจะ
เพราะประสบการณ์นี้กรรมมังที่มีผลทำให้ท่านพุทธทาสอธิบายเรื่อง
โอปปาติกะเป็นสภาพทางใจของมนุษย์ไปหมด จนมีคนค่อนข้างคิดว่า
สงสัยว่าท่านจะไม่เชื่อเรื่องภพภูมิหรือภูตผีเทวดา ในทางหนึ่ง พระ
ป่าทางภาคอีสานมักมีตำนานเรื่องการพบปะโอปปาติกะอยู่จนแทบ
เรียกได้ว่าเป็นเรื่องธรรมดา อย่างตำนานของพระอาจารย์มั่น ภูริ-
ทัตโตที่เขียนโดยหลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน เป็นต้น ซึ่งเป็น
เรื่องที่เราชาวพุทธควรรับฟังไว้ อย่างน้อยเรื่องเล่าเหล่านี้ก็เข้ากัน
ได้กับข้อมูลในพระไตรปิฎกที่ได้กล่าวถึงสิ่งเหนือธรรมชาติเอาไว้

อย่างมากมายมหาศาลเหลือเกิน

สรุปคือ ผมบอกนิสิตสองคนนั้นไปว่า แม้ประสบการณ์ส่วนตัวของผมน่าจะใช้ยืนยันหรือปฏิเสธเรื่องความมีอยู่ของสิ่งเหนือธรรมชาติไม่ได้ แต่ก็อาจจะช่วยให้ข้อคิดบางอย่างกับนิสิตที่กำลังรู้สึกว่าจะวิตถลนถูกรังควานด้วยอำนาจเร้นลับบางอย่าง และเพื่อให้นิสิตทราบว่า ผมเองช่วงหนึ่งของชีวิตเคยทำทนายเรื่องทำนองนี้มาแล้ว ผมเลยเล่าเรื่องที่สองให้พวกเขาฟัง ดังต่อไปนี้

เรื่องมีว่า เมื่อสี่ห้าปีที่แล้วผมไม่สบาย อาการคือท้องอืดอยู่ตลอดเวลา ไปหาหมอที่โรงพยาบาลแห่งหนึ่ง (ไม่ใช่จุฬา ผมมีทางที่จะให้เพื่อนที่นี้รักษา แต่เกรงใจเพื่อน และคิดว่าตนเองไม่มีสิทธิ์เหนือคนใช้คนอื่นที่จะแซงคิว) รักษาอยู่เป็นปีก็ไม่หาย วันหนึ่งเพื่อนของภรรยาทราบ เขาแนะนำให้ไปหาหมอจีน เขาบอกว่าไปที่นี้ต้องหายแน่ๆ เพราะตัวคนแนะนำไปรักษามาแล้ว ภรรยาก็มาบอกผมไม่ได้สนใจ แต่แล้วคนที่หวังดีเขาไปนัดแนะหมอไว้ ผมเลยต้องไปเพื่อรักษาน้ำใจ หมอรักษาผมด้วยวิธีการบางอย่างที่ผมไม่ขอเล่าเสร็จแล้วหมอบอกให้ผมไปพบอีกสองครั้ง โดยหมอได้นัดเวลาให้ผมบอกว่าไม่รู้ผมจะมาหรือเปล่า ผมบอกกับหมอตตรงๆว่าผมไม่ค่อยศรัทธาสิ่งที่หมอบอก ทำทางหมอแปลกใจ แล้วเมื่อถึงวันนัดผมก็ไม่ไปจริงๆ เท่านั้นเองครับก็เกิดเรื่องใหญ่ คนที่นัดแนะหมอให้โทรศัพท์มาขอร้องผมว่าไม่เชื่อก็ไม่เป็นไร แต่ขอให้ผมไปพบหมอ เพราะสิ่งที่หมอบอกทำค้างไว้กับผมนั้นต้องได้รับการปิด เขาบอกว่าหมอเปิดระบบชีพจรของผมไว้ ซึ่งเมื่อเปิดแล้วต้องปิด ไม่อย่างนั้นผมจะตาย ตอนนั้นผมเกิดบ้าอะไรก็ไม่ทราบ ผมบอกเขาว่าขอบคุณที่เป็นห่วง แต่ผมไม่ไป เพราะผมไม่เชื่อ เขาตกใจมาก อีก

ไม่กี่นาทีต่อมาก็มีโทรศัพท์มาอีก เป็นคนที่ไม่รู้จัก ทราบเพียงว่าคนที่จัดการเรื่องนี้ให้ผมตอนแรกเขาเชื่อว่าชีวิตผมอยู่ในห้วงอันตราย เขาเลยไปไหว้วานผู้ใหญ่ที่เขารู้จัก ซึ่งก็คือคนที่โทรศัพท์มาหาตอนนี้ ท่านแนะนำตนว่าเป็นรองศาสตราจารย์ สอนอยู่ที่มหาวิทยาลัยแห่งหนึ่ง ท่านอ้อนวอนให้ผมไป ท่านบอกว่าท่านเองก็ไปรักษากับหมอจีนท่านนี้แล้วหายป่วยมาแล้ว ท่านขอเรื่องจริงๆ ผมกราบขอบพระคุณท่าน แต่ที่สุดผมก็เรียนท่านว่า “อาจารย์ครับ ผมเป็นชาวพุทธ ผมเชื่อเรื่องกรรม ถ้าผมจะเป็นอะไรผมก็ยอมรับในฐานะที่เป็นเรื่องของกรรมของผมเอง” สรุปคือผมไม่ได้ไป และตามศาสตร์ของหมอจีนท่านนี้ ผมต้องตายภายในสามเดือน แต่ผมก็ไม่ตาย หลังจากนั้นไม่นาน เพื่อนที่โรงพยาบาลจุฬาทราบที่ผมไม่สบาย เลยนัดให้ผมไปหา ตรวจอยู่สักพักก็พบที่มา ให้ยามากิน สัปดาห์เดียวผมก็หายสนิทจนกระทั่งวันนี้ ทั้งหมดมาจากถ้าได้ผมเป็นแผล แต่เป็นแผลที่สังเกตยาก หมอที่รักษาก่อนหน้านี้จึงส่องกล้องไม่เห็นเท่านั้นเอง

-๒-

ผมมีข้อสังเกตว่า ชาวพุทธที่สงสัยในความมีอยู่ของสิ่งเหนือธรรมชาติอย่างผม (หรือท่านพุทธทาสด้วยก็ได้ หากว่าเราจะเชื่อว่าท่านมีแนวโน้มที่จะจัดอยู่ในกลุ่มนี้) กลับยอมรับเรื่องกรรม ดังที่ผมพูดกับท่านที่หวังดีข้างต้น ท่านพุทธทาสก็สอนเรื่องกรรม การพูดคุยของผมกับนิสิตในวันนั้นจบลงด้วยการที่ผมให้ข้อสังเกตเรื่องกรรม และบอกนิสิตหญิงที่เป็นเจ้าของปัญหาไปว่า ลองศึกษาเรื่องกรรมดู อาจจะช่วยคลายความทุกข์ที่กำลังประสบอยู่เวลานี้ได้บ้าง

ผมไม่ทราบว่าคำแนะนำนั้นจะได้ผลหรือไม่อย่างไร เธอไม่ได้มาพบผมอีกเลย

แน่นอนครับ คำสอนเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนานี้มีคนเข้าใจหลายแบบ แต่แบบที่ผมเข้าใจ (ซึ่งผมเชื่อว่าท่านพุทธทาสก็เข้าใจแบบนี้) มีใจความหลักๆอย่างนี้ ประเดิมเริ่มแรก กรรมเป็นชื่อเรียกความสัมพันธ์เชิงสาเหตุและผลของการกระทำที่มีค่าทางจริยธรรมของบุคคลกับสิ่งที่เขาสมควรได้รับในฐานะผลตอบแทนแก่การกระทำนั้น (*'Kamma'* denotes the causal relation between a person's moral action and its naturally moral result) ที่พูดมานี้ฟังดูเป็นนามธรรมและเป็นวิชาการเกินไป กล่าวให้เข้าใจง่ายก็คือว่า ผมเชื่อว่า คนเราไม่ว่าใครก็ตามเมื่อทำสิ่งใดลงไป หากสิ่งนั้นดี ธรรมชาติจะมีวิธีจัดการให้ความดีนั้นไม่สูญเปล่า มันจะต้องมีผลในทางดีอย่างน้อยก็ไม่หย่อนไปกว่าที่เขาทำตบสนองคืนแก่เขาในเรื่องความชั่วก็ทำนองเดียวกัน ระบบการจัดการของกรรมนี้อยู่พ้นการตรวจสอบด้วยอายตนะของมนุษย์ แต่เราก็สามารถสังเกตเห็น “ผลงาน” ของกรรมที่เร้นลับนั้นได้ และจากการสังเกตเราจะพบว่ากรรมทำงานอย่างเที่ยงตรงและยุติธรรมเสมอ

ตัวอย่างที่สังเกตได้ง่ายๆในฐานะผลงานของกรรมก็เช่นพระพุทธทาสจะเห็นว่า “กินคนเดียวย่อมไม่เป็นสุข” หรือ “ผู้ให้ย่อมได้รับไหว้ตอบ” นักการเมืองบางคนนั้นกอบโกยไว้กินคนเดียวมากเหลือเกิน บั้นปลายชีวิตก็ต้องระหกระเหินอยู่ต่างแดน คนที่มีไม้แข็งไหว้ใครไม่เป็นก็มักได้รับปฏิบัติเช่นนั้นจากคนอื่น ท่านทะเลลामะนั้นเป็นคนมีไม้อ่อน ไปไหนท่านไหว้หมด ท่านเลยเป็นที่รักของใครต่อใคร ท่านผู้อ่านโปรดสังเกตว่า การให้ผลของกรรมนั้น

เกี่ยวข้องกับใจก็ได้กายก็ได้ แต่เนื่องจากกรรมเป็นเรื่องทางศีลธรรม ผลของกรรมที่เที่ยงตรงที่สุดจึงเป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับใจ ด้วยเหตุผลที่ว่ากรรม ศีลธรรม และใจมีคุณสมบัติอยู่ในหมวดเดียวกันคือเป็นรูปธรรมตามระบบการจำแนกของพระพุทธศาสนา กรรมในส่วนที่ทำให้ผลแก่กายนั้นอาจเข้าใจได้ยากกว่า อาจสงสัยได้มากกว่า แต่ที่สุดผมก็เชื่อว่าความเที่ยงตรงของกรรมที่ทำให้ผลแก่กายและใจเท่ากัน โรคทางกายจำนวนมากนั้นผมเชื่อว่าเกี่ยวข้องกับกรรม ทั้งในระดับที่เป็นกรรมในความหมายง่ายๆ ตรงๆ เช่นกินเหล้ามากก็เป็นโรคตับแข็งตาย สูบบุหรี่มากก็เป็นมะเร็งปอดเป็นต้น (บางท่านอาจเถียงว่านี่ไม่ควรจัดเป็นเรื่องกรรม เพราะการกระทำที่กล่าวมาไม่มีค่าทางศีลธรรม แต่ผมตีความว่านี่คือการ “ล่องละเมิดตนเอง” ซึ่งเป็นเรื่องทางศีลธรรมได้) ไปจนถึงระดับที่ซับซ้อนมากๆ เช่นอุตสาหกรรมเนื้อสัตว์ในโลกตะวันตกได้สร้างบาปกรรมแก่สัตว์ชนิดวันต่อวันอย่างมหาศาล โรคมะเร็งทางเดินอาหารและอีกสารพัดโรคจึงพบมากในคนเหล่านี้เมื่อเทียบกับประเทศที่ไม่กินสัตว์อย่างล้างผลาญและเป็นระบบอย่างนั้น

ความสนใจเรื่องกรรมของผมนั้นส่วนหนึ่งอยู่ที่หลักการของกรรมที่บอกว่า “สรรพสัตว์เสมอกันภายใต้กฎแห่งกรรม” สรรพสัตว์ในที่นี้นอกจากคนยังหมายรวมเอาภูตผีเทวดาและสิ่งเหนือธรรมชาติทั้งหลายทั้งปวงไม่มียกเว้น เจ้าพ่อที่มีนิสัยลึกลับรถยนต์ที่ไม่บีบแตรคารวะเมื่อวิ่งผ่านให้ตกเขาตายนั้นหากเป็นคนก็ต้องถูกดำเนินคดี เพราะคุณไม่มีสิทธิ์ที่จะทำเช่นนั้น แต่เนื่องจากไม่ใช่คนก็สนใจที่กฎหมายของมนุษย์ไม่อาจเอาผิดได้ นี่คือข้อจำกัดของกฎหมายที่สร้างโดยมนุษย์ กรรมนั้นว่าไปแล้วเป็นกฎหมายของ

ธรรมชาติ เป็นกฎหมายของจักรวาล ที่ไม่ยอมให้ใครทำร้ายคนอื่น ไม่ว่าคุณจะเป็นเทวดา พรหม นาค ครุฑ เป็นผี เป็นเจ้าพ่อเจ้าเขา ผมบอกกับนิสิตที่เล่าถึงข้างต้นเหมือนกันว่า ในแง่หนึ่ง เรามีสิทธิ์ปกป้องตัวเราจากการรังควานของคนอื่นได้ด้วยการตั้งคำถามว่า “คุณมีสิทธิ์อะไรที่จะมาทำอย่างนี้กับฉัน” คำถามนี้สำหรับผมเป็นคำถามสากลที่ใช้ถามใครก็ได้ เปิดไถ่ถามเราได้ครับว่า “คุณมีสิทธิ์อะไรที่จะกินพวกเราเป็นอาหาร” เราตอบคำถามนี้ไม่ได้หรอก เพราะตอบไม่ได้ใจครับ เราจึงต้องยอมรับว่าเราทำบาปกับสัตว์ ผมบอกนิสิตไปว่า ทำไมไม่ลองถามผู้ที่มารังควานว่า “คุณคิดอย่างไรจึงมาทำอย่างนี้กับฉัน คุณคิดว่าคุณมีสิทธิ์ที่จะทำอย่างนั้นหรือ” เวลาที่พูดได้ว่าผมไม่กลัวผีเหมือนสมัยที่บวชเณรแล้ว ที่เอาชนะเรื่องนี้ได้ผมเข้าใจว่าผมเป็นหนี้ความเข้าใจเรื่องกรรมตามที่กล่าวมาข้างต้นอยู่ไม่น้อย ที่ไม่กลัวไม่ใช่เพราะมั่นใจว่าผีไม่มี เป็นไปได้ที่จะมีผี แต่ถ้าผีตัวไหนมาหลอกผมอย่างไม่มีเหตุผล ผมจะถามมันว่า “คุณไม่ละอายใจหรือที่ทำกับคนอื่นอย่างนี้ คุณไม่มีสิทธิ์ที่จะทำอย่างนี้นะ” ผมคิดว่าผมจะด่าสั่งสอนมัน

-๓-

พลังของพระพุทธรูปศาสนานั้นตามความคิดของผมต่างจากพลังของศาสนาเทวนิยมอย่างเช่นศาสนาฮินดูตรงที่ พระพุทธรูปศาสนาสอนว่า “ความรู้คือพลัง” ผมขอยกตัวอย่างประกอบ คราวหนึ่ง พระพุทธองค์เสด็จผ่านท่าน้ำแห่งหนึ่งริมแม่น้ำคงคา ทรงพบคนจำนวนมากที่เข้าใจว่านับถือศาสนาพราหมณ์กำลังดำผุดดำว่ายอยู่ ทรงถามว่า “พวกท่านทำอะไรหรือ” พวกนั้นตอบว่า “ล้างบาป”

ทรงถามต่อว่าล้างทำไม พวกเขาบอกว่าล้างแล้วตายไปจะได้ขึ้นสวรรค์ไปอยู่กับพระเจ้า

“สงสัยว่าพวกท่านจะไม่ได้ขึ้นสวรรค์”

“อ้าว ทำไมหรือท่าน”

“เพราะหากการอยู่ในแม่น้ำคงคาเป็นสาเหตุของการได้ไปเกิดในสวรรค์อย่างที่พวกท่านว่า สวรรค์ก็คงเต็มเสียก่อน กุ้งหอยปูปลาในแม่น้ำคงคานั้นอยู่ในแม่น้ำตลอดเวลา พวกท่านอย่างมาก็ลงเข้า เทียง และเย็น เพียงสามเวลา สัตว์น้ำเหล่านั้นต้องล้างบาปได้มากกว่าพวกท่านเพราะอยู่ในน้ำตลอดเวลา ดังนั้นพวกมันก็สมควรได้ครองสวรรค์ก่อนพวกท่าน เนื่องจากสัตว์น้ำเหล่านี้มีมากเหลือเกิน เกรงว่าพวกมันจะครอบครองสวรรค์เสียหมดก่อนที่พวกท่านจะได้ครอบครองบ้าง”

พระพุทธทวจนะข้างต้นผมแต่งเติมในแง่ถ้อยคำเท่านั้น แต่เนื้อหา ก็เป็นตามนั้น ผมเคยกล่าวกับนิสิตที่เรียนวิชาพุทธจริยศาสตร์กับผมที่จุฬาและมหาจุฬาว่า ในทางตรรกวิทยา การใช้เหตุผลเปรียบเทียบของพระพุทธองค์ตรงนี้อาจวิจารณ์ได้ว่าบกพร่อง เพราะพวกพราหมณ์อาจแย้งได้ว่า “ไม่ใช่ลงไปแช่น้ำเฉยๆแล้วจะล้างบาปได้นาท่าน ต้องแช่น้ำบวกกับความศรัทธาในพระเจ้า สัตว์เหล่านั้นขาดคุณสมบัติข้อหลัง” ซึ่งก็เหมือนกับที่ทรงแย้งว่า “พวกพราหมณ์ชอบอ้อนวอนหาพระเจ้า การอ้อนวอนนี้ไร้ผล เหมือนคนจะข้ามน้ำแทนที่จะว่ายข้ามหรือนั่งเรือข้าม ก็ก้มกราบวอนให้ฝั่งโน้นเลื่อนมาซึ่งอ้อนวอนให้ตายมันก็ไม่เลื่อน” ที่พวกพราหมณ์อาจแย้งว่าพระเจ้าเทียบกับฝั่งน้ำไม่ได้ พระเจ้านั้นเลื่อนหาคนได้ เป็นต้น ผมสนใจการที่ทรงวิจารณ์ศาสนาพราหมณ์ในแง่เนื้อหา มากกว่ารูปลักษณะ

ทางตรรกวิทยา

คืออย่างนี้ครับ ที่ทรงตั้งคำถามพวกพราหมณ์เรื่องการลอยบาป นั้นโดยความก็คือทรงเห็นว่าระหว่าง “การลงไปแช่น้ำ” กับ “การที่ ความชั่วในตัวสลายไป” ไม่มีความชัดเจนว่ามีความสัมพันธ์ในเชิง สาเหตุและผล เป็นไปได้ที่จะมีความเกี่ยวโยงระหว่างสองสิ่งนี้ ซึ่ง เป็นหน้าที่ของพวกพราหมณ์ที่จะชี้ว่าอยู่ตรงไหนและอย่างไร ดังนั้น สำหรับผม พระพุทธองค์ไม่ได้สงสัยความคิดของพวกพราหมณ์ แต่ทรงสงสัยในการไม่มีความเกี่ยวโยงเชิงสาเหตุและผลที่ชัดเจน ของสิ่งที่พวกพราหมณ์สอน เราสามารถใช้หลักการนี้สำหรับ พิจารณาเรื่องอื่นๆเช่นเรื่องอ้อนวอนพระเจ้า เป็นไปได้ครับที่จะมี พระเจ้าจริงตามที่พวกพราหมณ์เชื่อ และเป็นไปได้ที่พระเจ้าเมื่อได้ ยินคำอ้อนวอนของผู้คนแล้วจะมาหาคนที่อ้อนวอนเพื่อช่วยเหลือ แต่กระนั้น เราก็ถามได้ว่าทั้งหมดนี้เป็นเรื่องสมควรหรือไม่ หาก พระเจ้าช่วยเหลือคนตามที่เขาอ้อนวอน ก็จะทำให้เกิดคำถามตามมา อย่างน้อยสองคำถามคือ *ประการแรก* พระเจ้าแยกไม่ออกหรือไร ว่าอะไรควรทำอะไรไม่ควรทำ แม้คนธรรมดาอย่างผมที่เป็นอาจารย์ ผมก็ไม่เคยให้เกรดลูกศิษย์ตามที่เขาขอ ถ้าพระเจ้าให้ทุกอย่างที่คน ขอ พระเจ้าก็แยกว่าผมเสียอีก *ประการต่อมา* หากพระเจ้าช่วยเหลือเฉพาะคนที่สมควรช่วย ก็แปลว่าจริงๆคนผู้นั้นต่างหากที่ช่วยตนเอง เหมือนเด็กทำข้อสอบได้ดีเยี่ยม ผมที่เป็นอาจารย์ก็ให้เกรด A ที่จริงเกรดดังกล่าวนี้ผมไม่ได้ให้ เด็กคนนั้นต่างหากที่ทำให้ตนได้ A ถ้าคิดอย่างนี้พระเจ้านี้ก็ไม่ได้สำคัญแก่นมนุษย์ เหมือนที่ผมในฐานะผู้ ตรวจข้อสอบไม่สำคัญต่อชีวิตเด็ก เด็กอยากได้เกรดดีเด็กก็ต้อง ขยันเอง

โปรดสังเกตนะครับว่าคำสอนเรื่องกรรมมีใจความตรงกันข้ามกับความเชื่อเรื่องพระเจ้าที่กล่าวมานี้ สำหรับผม กรรมวางอยู่บนพื้นฐานของความรู้ ความรู้คืออะไร ความรู้คือข้อความที่อยู่ในรูปแสดงความสัมพันธ์ของสองสิ่งคือสาเหตุและผล โดยบอกว่า “หากทำสิ่งนี้จะเกิดผลอย่างนี้” ที่สำคัญคือ ข้อความดังกล่าวจะต้องเข้าได้กับสามัญสำนึกหรือจินตนาการของมนุษย์ในแง่ที่ว่าเมื่อฟังแล้วเรานึกตามได้ว่า “เออ ใช่” ผมเคยพูดที่ไหนสักแห่งในการบรรยายเรื่องปาฏิหาริย์ในทัศนะของพระพุทธศาสนาว่า เป็นไปได้ที่จะมีเวทมนตร์คาถา แต่กระนั้นสิ่งนี้ก็ไม่เคยได้รับการชื่นชมโดยพระพุทธศาสนา เพราะเมื่อวิเคราะห์ด้วยเหตุผลแล้วเวทมนตร์ไม่มีค่าอะไร ยกตัวอย่างเช่น สมมติผมชอบหญิงสาวคนหนึ่งแต่เธอไม่ชอบผมเลย ผมจึงไปขอให้หมอผีช่วยทำยาเสน่ห์ให้ ผมเอาไปป้ายเธอ เธอก็หลงรักผมและยอมแต่งงานด้วย ผมลองวิเคราะห์ให้ผู้ฟังว่า ในสภาพเช่นนี้ว่าไปแล้วหญิงสาวนั้นไม่ได้รักผมเลย เธอหลงเสน่ห์เท่านั้น วันใดยาเสน่ห์หมดฤทธิ์ เธอก็จะเลิกรักผม มันน่าภูมิใจตรงไหนที่ผมได้เธอมาครองโดยที่เธอไม่รู้เนื้อรู้ตัวอย่างนั้น แต่ถ้าผมใช้วิธีที่อิงอยู่กับความเชื่อเรื่องกรรม คือทำความดีจนเธอมองเห็นแล้วรักผม อย่างนี้วิธีการได้เธอมาจึงจะมีค่า ผมคิดว่าหากผู้ฟังฟังแล้ว บอกว่า “เออ ใช่” ก็แสดงว่าหลักกรรมของพระพุทธศาสนานั้นมีคุณสมบัติของการเป็นความรู้คือ ตรง ชัด มีเหตุผลในตัว ใครก็เข้าใจได้

ผมเคยพูดเล่นๆกับลูกศิษย์ในห้องเรียนวิชาตรรกวิทยาว่า ความเชื่อใดก็ตามแต่ที่เราล้อเล่นด้วยตรรกวิทยาได้ ความเชื่อนั้นต้องมีปัญหาแน่ แล้วผมก็ยกตัวอย่างว่า

บาทหลวงพบกับนักตรรกวิทยา นักตรรกวิทยาถามบาทหลวงว่า
“หลวงพ่อครับ พระเจ้าเก่งอย่างไร”

“เก่งตรงที่ไม่มีอะไรที่พระเจ้าทำไม่ได้” บาทหลวงตอบยิ้มๆ

“ไม่มีเลยหรือครับ”

“ไม่มี”

“พระเจ้าเสกก้อนหินที่หนักมากจนไม่มีใครยกได้แม้แต่พระเจ้า
เอง ได้ไหมครับ”

นักตรรกวิทยาถาม คราวนี้เจ้าตัวยิ้มบ้าง

แต่บาทหลวงไม่ยิ้ม เดินหนีไปเลย

ถ้าพระเจ้าเสกก้อนหินที่มีคุณสมบัติเช่นนั้นได้ ก้อนหินนั้นก็เป็
นสิ่งที่พระเจ้ายกไม่ขึ้น นี่คือนี่ที่พระเจ้าทำไม่ได้

แต่ถ้าพระเจ้าเสกก้อนหินนั้นไม่ได้ ก็ยิ่งชัดว่านี่คือสิ่งที่พระเจ้า
ทำไม่ได้

ผมอยากชวนให้ท่านผู้อ่านลองเล่นอย่างนี้กับความเชื่อเรื่อง
กรรมในพระพุทธศาสนาดู ผมเคยลอง แต่ยังไม่ประสบความสำเร็จ
เท่าที่ผมเข้าใจ นี่อาจเป็นเพราะว่าความเชื่อเรื่องกรรมโดยตัวมัน
เองไม่ได้เกิดจากการทักท้ออะไรเอาง่ายๆ แต่มาจากการไตร่ตรอง
อย่างดีแล้วโดยพระพุทธองค์ ศาสนานั้นต้องสอนเรื่องปาฏิหาริย์
และสิ่งที่เรียกว่าสิริมงคลเป็นธรรมดา พระพุทธศาสนาก็เช่นกัน
ผมเชื่อว่าสิ่งที่ผมพูดมาทั้งหมดนี้น่าจะสอดคล้องกับคำสอนเรื่อง
ปาฏิหาริย์และสิริมงคลในพระไตรปิฎก เรื่องปาฏิหาริย์นั้นทรงสอน
ว่าไม่มีปาฏิหาริย์ใดล้ำเลิศเท่าอนุศาสน์ปาฏิหาริย์อันได้แก่การที่ครู
สอนศิษย์ให้เปลี่ยนจากการเป็นคนที่ยาบๆไปเป็นคนทีละเอียด
สุขุมผ่านทางการศึกษา ว่าไปแล้วการศึกษานั้นเองที่พระพุทธองค์

เห็นว่า เป็นปาฏิหาริย์จริง การศึกษาเปลี่ยนคนได้ เปลี่ยนสังคมได้ และเปลี่ยนแล้วก็เปลี่ยนอย่างยั่งยืน ลัทธิมงคล ๓๘ ประการตามที่ปรากฏในมงคลสูตรนั้นล้วนเป็นเรื่องของการขัดเกลาตนทั้งสิ้น ทุกอย่างมีที่มาที่ไป มีเหตุผล ไม่มีอะไรลึกลับหรือวิเศษวิโสอย่างเวทมนตร์ของหมอผีหรือแม่มดพ่อมดเลย ดูกมงคลข้อต้นๆที่ว่า “อย่าคบคนชั่ว ให้คบแต่คนดี ยกย่องคนที่ควรยกย่อง นี่คือนิธิมงคลของชีวิต” เป็นตัวอย่างก็จะเห็น มีพระพุทธรูปพระไตรปิฎก บทหนึ่งที่ผมจำขึ้นใจไม่ต้องท่องคือ

“นกุชตตํ ปฏิมาเนนตํ อตฺโถ พาลํ อุปจจคา

อตฺโถ อตฺถสฺส นกุชตตํ ก็ กิริสฺสนฺติ ตารกา”

อันแปลความว่า

“ประโยชน์ย่อมล่วงเลยคนเขลาที่เอาแต่นับฤกษ์ยาม

ประโยชน์นั้นเป็นฤกษ์ยามในตัวอยู่แล้ว

ดวงดาวจะทำอะไรได้”

พระพุทธรูปพระไตรปิฎก ขัด และมีพลังอย่างยิ่ง โดยเฉพาะประโยคที่บอกว่า “ประโยชน์นั้นเป็นฤกษ์ยามในตัวอยู่แล้ว” (อตฺโถ อตฺถสฺส นกุชตตํ) ประโยชน์ที่พระพุทธศาสนาสอนนั้นหมายถึงคุณค่าใดๆก็ตามแต่ที่มีอยู่ในสิ่งนั้น ถ้าเราซบถไม่ประมาท ความไม่ประมาทนั้นคือประโยชน์ ประโยชน์อันได้แก่ความไม่ประมาทในการซบถนั้นย่อมเป็นฤกษ์ดียามดีของมันอยู่แล้ว จะถอยรลออกมาวันไหน เวลาใด ไม่สำคัญ พระอาจารย์จะเจิมให้หรือไม่ไม่สำคัญ ดวงดาวอันเป็นที่มาของปฏิทินที่โหราศาสตร์แทบทุกสำนักในโลกให้ความสำคัญนั้น พระพุทธองค์ตรัสถามว่า “ก็ กิริสฺสนฺติ ตารกา” อันหมายความว่าก่อนวัตถุกลมๆใน

อวกาศเหล่านี้จะทำอะไรเราได้ หากมนุษย์มีสติ มีปัญญา รอบคอบ
ไม่ประมาท ดาวมฤตยูหรือดาวเสาร์ที่ดวงก็ไม่อาจทำอะไรคน
เช่นนั้นได้

ช่างเป็นพระพุทธรูปที่งดงามจริงๆ ◉

สมภาร พรหมทา

มิถุนายน ๒๕๕๔

ส่วนที่สอง : พระพุทธศาสนา(๒)

พระไตรปิฎก กับสังคมไทยปัจจุบัน

ภาพโดย Asher Durand (1796-1886)

สังคมอารยะตามความคิดของผมควรจะเป็นสังคมที่ผู้คนรู้จักอ่านหนังสือ โปรดสังเกตว่าผมพูดถึง “การรู้จักอ่าน” ไม่ใช่ “การอ่าน” เฉยๆ สองเรื่องนี้ต่างกัน สังคมตะวันตกนั้นผมเข้าใจว่าเป็นสังคมที่ผู้คนถูกฝึกมาให้อ่านหนังสือ ผมเคยไปเที่ยวตามเกาะแก่ง แลวภาคใต้หลายครั้ง มักพบว่าฝรั่งที่ไปนอนอาบแดดอยู่ตาม

ชายหาดบ้านเรานั้นมักพกหนังสือไปนอนอ่านด้วย พวกเราที่เป็นคนไทยมักไปนั่งเฉยๆ ผมเองเวลาที่ไปเที่ยวอย่างนั้นก็ไมเอาหนังสือไปด้วย จะอย่างไรก็ตาม ที่กล่าวมานี้เป็นเรื่องของ “การอ่านหนังสือ” ไม่ใช่ “การรู้จักอ่านหนังสือ” คนที่อ่านหนังสือมากๆ หรืออ่านอย่างชนิดที่เรียกว่าเป็นนิสัย อย่างพวกฝรั่งที่ไปนอนอาบแดดยังเอาหนังสือไปอ่านด้วยนี้ ไม่จำเป็นว่าจะต้องรู้จักอ่านหนังสือ แต่ผมก็ยอมรับว่าโอกาสที่คนชอบอ่านหนังสือจะรู้จักอ่านหนังสือนั้นมีมากกว่าคนที่ไม่มีนิสัยในการอ่าน ผมหมายความว่า หากคิดอย่างเป็นพัฒนาการ การรู้จักอ่านหนังสือน่าจะเป็นพัฒนาการขั้นปลายของการที่เคยอ่านหนังสือมามาก ในแง่นี้คนที่ไม่ผ่านขั้นต้น คือไม่อ่านมาพอสมควร ก็คงยากที่จะรู้จักอ่านอันเป็นเรื่องขั้นปลาย สรุปคือหากเราต้องการให้สังคมเราเป็นสังคมของบุคคลที่เจริญแล้ว เราต้องส่งเสริมให้คนอ่านมากๆ เมื่อคนอ่านมากเข้าต่อไปเขาจะรู้ว่าควรอ่านอะไรและไม่ควรอ่านอะไร คนเหล่านี้อาจมีไม่มาก แต่คนประเภทนี้จะเป็นกำลังทางศีลธรรมและทางปัญญาของสังคม คือเป็นประชากรที่รู้จักคิดด้วยตนเอง ไม่หิวโหวตามกระแส ไม่ว่าจะเป็นครแสวัฒนธรรม การเมือง หรืออะไรก็ตามที่

หนังสือก็เหมือนสิ่งต่างๆในโลกที่มนุษย์เราสร้างขึ้น คือมีทั้งของเลวและของดี หนังสือก็มีทั้งหนังสือเลวและหนังสือดี หนังสือเลวนั้นผมหมายถึงเลวทางด้านคุณภาพ ส่วนหนังสือดีผมหมายถึงหนังสือดีในทางคุณภาพด้วยเช่นกัน ที่ต้องกล่าวดักไว้เช่นนี้ก็เพราะเกรงว่าท่านผู้อ่านจะเข้าใจว่าหนังสือเลวนั้นหมายถึงเลวในทางศีลธรรม ส่วนหนังสือดีหมายถึงดีในทางคุณธรรม เรื่อง “คุณธรรม” นั้นแม้จะเป็นเรื่องสำคัญ แต่บางครั้งสิ่งนี้ก็ไมควรเอามาคิดปะปน

กับการพิจารณาของบางอย่าง หนังสือและงานศิลปะเช่นหนัง เพลง เป็นต้นนั้นผมคิดว่าบางครั้งเราควรยกเอาประเด็นด้านคุณธรรม หรือศีลธรรมออกไปวางไว้ข้างนอกก่อนเวลาที่จะพิจารณาคุณภาพ ของสิ่งเหล่านี้ หนังสือดีตามความเห็นของผมไม่จำเป็นต้องสอน ศีลธรรม จะอย่างไรก็ตาม หนังสือดีจะไม่มีวันทำบางสิ่งเช่นโน้มน้าวใจให้คนเห็นว่าชีวิตที่ปราศจากคุณความดีนั้นสามารถเป็นชีวิตที่มีความหมายได้ หากมีหนังสือใดพยายามทำเช่นนั้น มีสองสิ่ง ที่หนังสือนั้นจะประสบคือ หนึ่งทำไม่ได้เพราะเป็นไปไม่ได้เลยที่ใคร จะสามารถเขียนบรรยายว่าชีวิตสามารถมีความหมายได้โดยไม่ต้อง มีคุณค่าอะไรสักอย่าง ถ้าเป็นอย่างนี้หนังสือนี้ก็ล้มเหลว คนเขียน เขียนไม่จบ เราก็ไม่มีทางได้อ่าน สองคือดันทุรังเขียนไปจนจบ หรือไม่ก็เขียนไปอย่างที่ไม่รู้ว่าสักๆตนเองกำลังเขียนบอกคนอ่านใน เรื่องใด ถ้าเป็นอย่างนั้นหนังสือนี้ก็ป็นหนังสือเลว สำหรับผม หนังสือเลวเขียนได้ทุกเรื่อง (เช่นเขียนสอนคนโน้นคนนี้ว่าจะรวย อย่างไม่รู้โดยไม่ถามว่าเหตุใดความรวยจึงเป็นคุณค่าของชีวิต) แต่เรากำลังพูดถึงหนังสือดีกันอยู่ เราจึงจะข้ามหนังสือเลวประเภทเขียน อย่างไม่สมเหตุสมผล (คือไม่ถามคำถามพื้นฐานในทางจริยธรรม ตามที่กล่าวมา) นี้ไป

หนังสือดีนั้นก็แบ่งออกเป็นหลายประเภท บางประเภทมีการ สะสมทางวัฒนธรรมอยู่ในนั้นมากเหลือเกิน แต่บางประเภทก็ไม่ จำเป็นต้องมี ผมอยากพูดถึงหนังสือดีประเภทที่มีการสะสมทาง วัฒนธรรม หนังสือแนวนี้ตามความเข้าใจของผมมักได้แก่คัมภีร์ทาง ศาสนาเช่นพระไตรปิฎก ไบเบิล อัลกุรอาน พระเวท เป็นต้น เมื่อ ราวสามสิบปีก่อนโน้น ผมเป็นคนชอบซื้อหนังสืออ่าน ผลของการ

ชอบซื้อหนังสือเลยทำให้ห้องหับเต็มไปด้วยกองหนังสือ เวลานี้ กองหนังสือที่ว่ำนั้นลดขนาดลงไปมาก เพราะผมทิ้งเสียบ้าง ให้คนอื่นไปเสียบ้าง จะอย่างไรก็ตาม มีหนังสือบางเล่มที่อยู่กับผมมายาวนาน พระไตรปิฎกและคัมภีร์ของศาสนาต่าง ๆ นั้นผมยังเก็บไว้ในห้องสมุดส่วนตัวอยู่เสมอ คัมภีร์บางเล่มที่มีฉบับแปลภาษาอังกฤษหาได้ง่ายหลายสำนวนเช่นไบเบิลและอัลกุรอานนั้นเมื่อเจอสำนวนใหม่ๆผมก็ยังซื้อเก็บอยู่ อะไรคือเสน่ห์ของหนังสือแนวนี้ ผมคิดว่าเรื่องนี้มีอะไรให้เราคุยกันได้มาก

ผมจะขอพูดเฉพาะพระไตรปิฎก เพราะเป็นคัมภีร์ศาสนาที่ผมคุ้นเคยมากที่สุด เป็นที่รู้จักกันไปว่าพระไตรปิฎกนั้นเป็นคัมภีร์ของพระพุทธศาสนา ผมมีข้อสังเกตเบื้องต้นว่าโดยทั่วไป ฝรั่งเศสคุ้นเคยกับคัมภีร์ไบเบิล ผมไม่ทราบว่าองค์กรทางศาสนาของเขาหรือสังคมของเขามีวิธีจัดการอย่างไรจึงทำให้ผู้คนของเขาคุ้นเคยกับคัมภีร์ศาสนาของตน แต่ถ้าลองไปถามคนไทยที่เดินอยู่ตามข้างถนน สวนจตุจักร ตามห้าง หรือแม้แต่ในมือบไล่นายกว่า “พี พี พี เคยอ่านพระไตรปิฎกมั๊ย” ผมคิดว่าคำตอบส่วนใหญ่คงบอกว่า “ไม่” การที่คนไทยส่วนใหญ่ไม่คุ้นเคยกับพระไตรปิฎกนี้ผมคิดว่าเป็นข้อเท็จจริงเบื้องต้นที่เราจะต้องพิจารณากันก่อนเมื่อพูดถึงเรื่องพระไตรปิฎกกับสังคมไทย

ไล่ให้แคบลงไปกว่านั้น สมมติว่าเราเข้าไปในวัด เลิกเอาวัดไหนก็ได้เช่นวัดมหาธาตุ วัดบวรฯ วัดไฟโรงวัว เสร็จแล้วเราลองไปถามพระเณรที่ท่านกำลังเดินอยู่ในนั้นว่า “หลวงพี่ครับ หลวงพี่รู้จักพระไตรปิฎกไหม” แน่นอนร้อยทั้งร้อยต้องบอกว่า “รู้จักซีโยม เป็นพระเณรไม่รู้จักพระไตรปิฎกได้อย่างไร” แต่พอเราลองถามต่อไป

ว่า “แล้วหลวงพี่เคยอ่านไหม หมายถึงอ่านอย่างจริงๆจังๆ” ตอนนั้นผมเชื่อว่าน่าจะมีเพียงน้อยท่านที่ตอบว่า “เคย โยม” ส่วนใหญ่ท่านน่าจะบอกว่ารู้จักแต่ก็ไม่เคยอ่าน นี่ก็เป็นข้อเท็จจริงอีกอย่างหนึ่งเกี่ยวกับพระไตรปิฎกและสังคมไทยที่เราควรทราบ พระเถรนั้นจำนวนไม่มากที่เคยอ่านพระไตรปิฎก ผมรู้เรื่องนี้เพราะผมเคยบวชอยู่นานและเวลานี้ก็ยังเข้าออกวัดอยู่เป็นประจำ

การที่คนไทยส่วนใหญ่ไม่ว่าจะเป็นญาติโยมหรือแม้แต่พระสงฆ์ไม่สู้จะได้อ่านพระไตรปิฎกนั้น ในแง่หนึ่งก็อาจไม่ใช่ปัญหาที่น่าตกอกตกใจแต่อย่างใด ที่ผมยกเรื่องนี้มาพูดก็เพื่อต้องการเปรียบเทียบว่าในขณะที่ฝรั่งส่วนใหญ่ที่รู้จักและได้อ่านคัมภีร์ไบเบิล แต่คนไทยกลับมีเพียงส่วนน้อยที่รู้จักและได้อ่านพระไตรปิฎก เรื่องก็มีเพียงเท่านั้นเอง ถ้ามว่าทำไมผมจึงยกเรื่องนี้มาเทียบกัน คำตอบคือเพื่อใช้เป็นช่องแสดงความเห็นของผมว่า คนไทยเรานั้นมีวัฒนธรรมในทางการอ่านหนังสือไม่เข้มแข็งอย่างฝรั่ง ดังที่นานมาแล้วมีคนพูดกันปากต่อปากว่า “ใครก็ไม่รู้ศึกษาวิจัยแล้วพบว่าคนไทยโดยเฉลี่ยอ่านหนังสือคนละเจ็ดบรรทัดต่อปี” เมื่อเราไม่มีวัฒนธรรมในเรื่องการอ่าน ก็อย่าได้คาดหวังว่าพระไตรปิฎกในรูปของหนังสือนั้นจะเป็นสิ่งที่ชาวไทยเราคุ่นเคย ไบเบิลนั้นพิมพ์ไม่รู้กี่ร้อยล้านเล่ม แต่พระไตรปิฎกเราพิมพ์กันเป็นหมื่นก็ถือว่ามากแล้ว

เอาล่ะ... เราคงต้องยอมรับว่าคนไทยหรือสังคมไทยไม่คุ้นเคยกับพระไตรปิฎก ถ้ามว่าเรื่องนี้เสียหายไหม คำตอบมีได้มากเหลือเกิน ในบางแง่จะบอกว่าเสียหายก็ได้ แต่พิจารณาจากบางแง่ก็ไม่ถึงกับเสียหาย อาจพูดเสียใหม่่ว่าที่เราไม่รู้พระไตรปิฎกนั้นทำให้เราเสียโอกาสที่จะรู้ของดีๆเท่านั้น สิ่งที่ผมจะพูดต่อไปนี้ขอพูดใน

แง่ที่สอง คือผมไม่มองถึงขนาดว่าการที่สังคมเราไม่รู้จักพระไตรปิฎกนั้นเป็นเรื่องเสียหายใหญ่โต แต่ก็เป็นที่น่าเสียดายที่เราไม่รู้ความเสียดายนั้นมักมาคู่กับข้อเท็จจริงที่ว่ามิชชั่นของเรา แต่เราก็ไม่รู้จักคุณค่า หรือไม่รู้จักวิธีใช้ประโยชน์ ต่อเมื่อมีคนทีเห็นคุณค่าของสิ่งนั้นมาพบเราที่อยู่ในสภาพไม่รู้จักของดี เขาก็ย่อมจะอุทานว่า “โอ... ช่างน่าเสียดายจริงๆ ท่านนอนกอดของประเสริฐอยู่แท้ๆ แต่ไม่รู้จักมัน”

ท่านผู้อ่านบางท่านอาจสงสัยว่า “เอ... พระไตรปิฎกนี้มันดีจริงๆ หรือ แล้วที่ว่าดีนั้นดีในแง่ไหน” ผมขอตอบว่า สำหรับผม ความดีของพระไตรปิฎกนั้นมีหลายแง่ แต่แง่ที่ผมขอพูดถึงในข้อเขียนนี้คือ “แง่ความเป็นหนังสือ” ดังนั้นเมื่อผมพูดว่าพระไตรปิฎกเป็นของดี ผมกำลังหมายความว่าพระไตรปิฎกเป็นหนังสือดี มาตรฐานที่ผมใช้กับพระไตรปิฎกก็เป็นมาตรฐานเดียวกับที่ผมใช้พิจารณาหนังสือโดยทั่วไปที่ผมเห็นว่าเป็นหนังสือดี

ประการแรกที่สุด พระไตรปิฎกนั้นดีในแง่ที่เป็นหนังสือซึ่งได้เก็บข้อมูลทางประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติช่วงหนึ่งเอาไว้มากมายเหลือเกิน ถ้าท่านผู้อ่านนึกความดีของพระไตรปิฎกในแง่ไม่ออกหรือไม่ชัดก็ขอให้นึกถึงหนังสืออย่างเช่นนิยายเรื่อง “ดร. ชิวาโก” เป็นต้น ผมไม่ได้อ่านตัวต้นฉบับหนังสือเต็มๆ อ่านแต่เรื่องย่อ ส่วนที่น่าจะเรียกว่าได้สัมผัสอย่างเต็มๆ นั้นผ่านทางหนังสือ เวลาที่เราดูหนังเรื่องนี้ สิ่งหนึ่งที่เราจะได้นอกเหนือจากเนื้อหาของเรื่องที่เป็นนิยายก็คือเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ของประเทศรัสเซียในช่วงเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบกษัตริย์มาเป็นระบอบคอมมิวนิสต์ หนังสือดีนั้นผมสังเกตเห็นว่ามักมาจากคนเขียนที่มีประวัติ

ชีวิตผ่านอะไรต่อมิอะไรมามากอย่างที่เราเรียกว่าผ่านโลกมามาก หนังสือดีบางเล่มคนเขียนต้องใช้ชีวิตทั้งชีวิตสะสมเป็นประสบการณ์จึงเขียนออกมาอย่างนั้นได้ คำพูน บุญทวี อาจินต์ ปัญจพรรค หรือสุรชัย จันทิมาธรนั้นเป็นตัวอย่างของนักเขียนที่เขียนจากชีวิต และชีวิตที่ว่านี้ไม่จำเป็นต้องเหมือนกัน

อาจารย์เสถียร โปธินันทะที่เราเชื่อกันว่าเป็นปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาคนสำคัญคนหนึ่งของบ้านเราเคยเล่าเอาไว้ว่าเวลาที่ท่านอ่านพระไตรปิฎก ท่านรู้สึกเหมือนกับว่าตัวตนของท่านได้ละลายหายไปจากปัจจุบันแล้วไปปรากฏ ณ อดีตเมื่อสองพันห้าร้อยกว่าปีที่แล้วที่ประเทศอินเดีย การอ่านพระสูตรบางพระสูตรนั้นให้ความรู้สึกเสมือนเรากำลังนั่งร่วมอยู่ในวงสนทนาของกลุ่มนักบวชเล็กๆกลุ่มหนึ่งที่เรียกว่าพระภิกษุซึ่งมีพระพุทธเจ้าทรงนั่งทำหน้าที่เป็นผู้นำการสนทนาอย่างออกกรสออกชาติและอย่างชวนให้คิด ผมเคยพูดกับนิสิตที่จุฬาฯที่ลงทะเบียนเรียนวิชาบางวิชากับผมที่เราใช้การอ่านพระไตรปิฎกเป็นกระบวนการหลักในการเรียนว่า “พวกคุณควรตระหนักนะว่าหนังสือที่พวกคุณกำลังเปิดอ่านอยู่นี้ อายุตั้งสองพันห้าร้อยกว่าปีมาแล้ว” ที่ผมพูดอย่างนั้นก็เพื่อเตือนความจำของเด็กๆเหล่านั้นว่าวันเวลาที่ผ่านไปเพียงแค่อายุปีก็ทำให้อะไรต่อมิอะไรในโลกนั้นมันเปลี่ยนโฉมหน้าไปมาก ประวัติศาสตร์จึงเป็นเรื่องที่มีคุณค่า มั่นนำอัจฉริยะใหม่ว่ามีเอกสารอยู่ชุดหนึ่งเป็นหนังสือเล่มขนาดใหญ่ถึง ๔๕ เล่มที่ได้บันทึกประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติเมื่อสองพันห้าร้อยกว่าปีที่แล้วเอาไว้อย่างละเอียดสำหรับผม นี่เป็นความมหัศจรรย์ พระไตรปิฎกนั้นเป็นหนังสือดีตรงที่เมื่ออ่านแล้ว เราจะสามารถละลายตนที่อยู่ในโลกปัจจุบันแล้ว

ไปปรากฏในโลกที่ต่างไปจากโลกเราเวลานี้ถึงสองพันห้าร้อยกว่าปี โลกแห่งอดีตที่ว่านั้นมีอะไรที่ควรค่าแก่การเรียนรู้เยอะมาก บางทีการย้อนกลับไปในอดีตก็อาจเป็นทางหนึ่งที่จะตรวจสอบว่าปัจจุบันของเราเป็นอย่างไร นำห่วงหรือไม่นำห่วงขนาดไหน ขอให้สังเกตว่าเวลาที่ผมพูดถึงพระไตรปิฎกว่าเป็นหนังสือบันทึกประวัติศาสตร์ ผมใช้คำว่า “ประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ” ไม่ใช่คำว่า “ประวัติศาสตร์ของอินเดีย” ทำไมผมจึงเลือกใช้คำอย่างนั้น คำตอบคือเพราะการแสวงหาของพระพุทธเจ้ามีค่าเกินกว่าที่จะจำกัดอยู่เพียงชนชาติใดชนชาติหนึ่ง นี่คือตัวแทนการแสวงหาทางจิตวิญญาณที่ยิ่งใหญ่อันหนึ่งของมนุษยชาติทั้งหมด

ประการต่อมา พระไตรปิฎกเป็นหนังสือดีเพราะแต่งดี เรื่องนี้ ศรีบูรพาเคยเขียนเล่าเอาไว้ในหนังสือเรื่อง “ศรีบูรพาสนทนาเรื่องพระพุทธศาสนา” ของท่านว่าวรรณศิลป์ในพระไตรปิฎกนั้นเลอเลิศปานใด สำหรับผม หนังสือที่เรียกว่า “แต่งดี” นั้นมีหลายความหมาย แต่ความหมายหนึ่งที่ผมอยากพูดเพราะเหมาะแก่การทำ ความเข้าใจพระไตรปิฎกคือ “แต่งดีหมายถึงใช้ภาษาดี” ตรงนี้ก็ยังเป็นนามธรรมอยู่ ผมขอขยายความต่อว่า “ใช้ภาษาดีหมายถึงใช้ภาษาได้ลึกและตรง” ตรงนี้ก็ยังเป็นนามธรรมอยู่อีก ผมขอขยายความต่อว่า “ลึกและตรงหมายถึงเวลาอ่านเข้าใจได้ทันทีและความเข้าใจที่เกิดจากการอ่านนั้นกระทบความรู้สึกลึกๆในใจของเราได้มากมายเหลือเกิน”

พระไตรปิฎก (ส่วนที่เรียกว่าของเก่าอันหมายถึงพระสูตรและพระวินัย) นั้นเป็นหนังสือบันทึก “การแสดงธรรมสดๆของพระพุทธเจ้า” เมื่อเป็นอย่างนั้นภาษาที่ใช้ย่อมจะเป็นภาษาอย่าง

เราเรียกกันว่าภาษาพูด ผมสังเกตนานแล้วว่าระหว่างภาษาพูดกับเขียนนั้นภาษาพูดเกิดก่อน บางชนชาติมีแต่ภาษาพูดไม่มีภาษาเขียน แสดงว่าภาษาที่เป็นต้นตอรากเหง้าของความเป็นมนุษย์จริงๆ คือภาษาพูด เห็นจะเป็นเพราะเหตุนี้กรรมมัง สำหรับผม ภาษาพูดจึงเหมาะจะสื่อสารเรื่องที่ลึกซึ้งมากๆ ได้ดีกว่าภาษาเขียน สมัยพระพุทธเจ้านั้นมีหลักฐานบ่งบอกแน่หนักว่ามีภาษาเขียนแล้ว แต่ทำไมพระพุทธองค์ไม่สนพระทัยจะเขียนหนังสือสอนคน ผมเดาว่าเพราะทรงเห็นว่าภาษาพูดนั้นทำหน้าที่ถ่ายทอดธรรมได้ดีกว่า (ขออนุญาตแทรกเกร็ดความรู้ที่น่าสนใจบางอย่าง : ฮิตเลอร์เขียนไว้ในคำนำหนังสืออัตชีวประวัติของเขาที่ชื่อ “*Mein Kampf*” ว่า นักพูดเท่านั้นที่จะเปลี่ยนประวัติศาสตร์ได้ นักเขียนไม่มีทางทำได้—I know that fewer people are won over by the written word than by the spoken word and that every great movement on this earth owes its growth to great *speakers* and not to great *writers*.) พระไตรปิฎกเป็นหนังสือแต่งดีในความหมายว่าภาษาที่พระพุทธองค์ทรงใช้ในพระไตรปิฎกนั้นเป็นภาษาที่ง่าย ตรง และแรง ผมเชื่อว่าภาษากับใจหรือความคิดมนุษย์นั้นเกี่ยวข้องกัน คนที่คิดได้ลึกเท่านั้นที่จะใช้ภาษาได้ลึก เช่นเดียวกัน คนที่ความคิดตรงและแรงเท่านั้นจึงจะใช้ภาษาที่ตรงและแรงได้ ความลึก ความแรง และความตรงนี้ผมเชื่อว่าเป็นผลโดยตรงมาจากการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า (ซึ่งผมเข้าใจว่าหมายถึงการรู้ทะลุทะลวงธรรมชาติจนไม่เห็นว่ามีอะไรที่เป็นปัญหาและมีอะไรที่ต้องยึดมั่นอีกแล้ว)

ที่กล่าวมาข้างต้นเป็นเรื่องของการเป็นหนังสือดีในแง่ของภาษาและประวัติศาสตร์ ผมมีเรื่องอยากกล่าวเพิ่มเติมนิดหนึ่งว่า ภาษา

ของพระไตรปิฎกนั้นคือภาษาบาลีอันเป็นภาษาเก่าแก่อันหนึ่งของชาวอินเดีย บัดนี้เป็นภาษาที่ตายไปแล้ว คือไม่มีคนพูดคนเขียนกันด้วยภาษาที่วานี้แล้ว เวลาที่ผมพูดถึงพระไตรปิฎกว่าเป็นหนังสือแต่งดีผมหมายถึงที่อยู่ในภาคภาษาเดิมของเขา ที่แปลเป็นภาษาไทยนั้นผมยอมรับว่าส่วนใหญ่ขาดอรรถรส เพราะจารีตการแปลภาษาบาลีของคณะสงฆ์ไทยนั้นถือเคร่งอย่างเป็นกลไกมากเกินไป การแปลอย่างนี้สมควรใช้กับการแปลคู่มือเครื่องยนต์กลไกหรืออะไรก็ตามแต่ที่ต้องการเพียงบอกว่าอะไรเป็นอะไร และหากอยากให้เกิดสิ่งนี้จะต้องเคาะไปที่ปุ่มไหนเป็นต้น พระไตรปิฎกนั้นเนื้อหาแทบจะทั้งสิ้นเป็นเรื่องของการพรรณนาโลกทัศน์ว่าเราควรมองโลกอย่างไร และเมื่อเกิดปัญหาอย่างนี้ อย่างนั้นขึ้น เราควรเข้าใจว่ามันมาจากอะไร และจะแก้ไขมันได้อย่างไร ซึ่งเป็นเรื่องที่ต้องการภาษาอันประณีต ลึกซึ้ง และมีพลังในการสื่อสาร

แต่เอาล่ะ... ฉบับแปลไทยเท่าที่มีอยู่นั้นก็ไม่ถึงขนาดว่าจะอยู่ห่างไกลจากความงามของต้นฉบับอย่างที่ต้องการไม่ติด ท่านผู้อ่านที่เป็นคนไทยธรรมดาๆ ไม่ได้บวชเรียนก็สามารถหาประโยชน์ได้มากจากฉบับแปลไทย ส่วนที่ได้นี้ผมไม่ได้หมายถึงอรรถรสทางภาษา แต่หมายถึงตัวเนื้อหา ซึ่งเรื่องนี้ว่าไปแล้วพระพุทธเจ้าท่านทรงเห็นความสำคัญมากกว่าภาษาอยู่แล้ว พระพุทธองค์นั้นไม่ได้เสด็จออกบวชเพื่อแต่งหนังสือ แต่เสด็จออกบวชเพื่อแสวงหาธรรม เมื่อพบแล้วก็ทรงเอามาแจกจ่ายผู้คนให้ได้ร่วมชื่นชมและใช้ประโยชน์ แต่เนื่องจากทรงเป็นบุคคลที่ใช้ภาษาได้งดงาม พระไตรปิฎกอันได้แก่หนังสือรวบรวมสิ่งที่ทรงสอนจึงกลายเป็นหนังสือดีไป แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นความดีงามทั้งปวงของพระไตรปิฎกต้องยกให้แก่เนื้อหา ในแง่

นี้พระไตรปิฎกก็เป็นหนังสือดีเพราะเนื้อหาดี

“เนื้อหาดี” หมายความว่าอย่างไร ในทางวรรณกรรมผมเชื่อว่าเราคงตีความคำนี้ได้มากที่สุดทีเดียว ผมขอแสดงความเห็นเกี่ยวกับเรื่องนี้ดังนี้ คำว่า “ดี” นั้นในท้ายที่สุดแล้วผมคิดว่าเป็นคำที่บ่งบอกถึงคุณลักษณะในทางจริยธรรมไม่อย่างใดก็อย่างหนึ่ง ผมนั้นมองจริยธรรมในแง่ที่เป็นเครื่องมือยกระดับชีวิตเราให้สูงขึ้นตามกำลังความสามารถ ซึ่งสูงในที่นี้เนื่องจากมันนิยามยากเราเลยมักขอใช้ในแง่เปรียบเทียบกับผู้อื่นเช่นสัตว์เดรัจฉานว่า ชีวิตที่สูงขึ้นตามลำดับก็คือสูงกว่าชีวิตของสัตว์เช่นหมูหมาเปิดไก่ ผมนั้นไม่ยากเอาสัตว์มาเปรียบกับเราแล้วบอกว่ามันด้อยกว่าเรา เพราะผมนั้นเลี้ยงสัตว์ไว้ในบ้านมากมายหลายชนิด จึงรู้ว่าพวกมันก็มีคุณความดีในแบบของมันซึ่งจะเอามาเปรียบกับเราไม่ได้เลย แต่เมื่อจนด้วยเกล้าก็ขอใช้การเปรียบเทียบกับไปก่อน คนที่ตั้งแต่เกิดจนตายไม่คิดเรื่องอะไรนอกจากทำมาหากินนั้นไม่ต่างจากสัตว์ ไก่ที่บ้านผมนั้นวันๆผมเห็นพวกมันเดินเที่ยวคุ้ยเขี่ยหาอาหารกินทั้งวัน ผมไม่รู้ว่าเวลาที่เราไม่ได้สังเกตพวกมัน ไก่จะรู้จักตั้งคำถามใหม่ว่า “เอ... กูเกิดมาทำไมวะ” หรือไม่ แต่สำหรับมนุษย์นั้น ชีวิตเราจะสูงขึ้นถ้าเรารู้จักถามตนเองให้มากขึ้นในเรื่องต่างๆ

ทำไมการรู้จักถามตนจึงกลายเป็นความหมายของการมีชีวิตที่สูงขึ้น ท่านผู้อ่านบางท่านที่ช่างคิดช่างแย้งอาจรู้สึกอยากถามคำถามนี้ เรื่องนี้พระไตรปิฎกตอบว่า เพราะความทุกข์ในชีวิตนั้นทั้งหมดเกิดจากการไม่รู้จักถามคำถามพวกนี้แหละ พระพุทธศาสนานั้นเห็นว่าชีวิตที่ประเสริฐคือชีวิตที่ค่อยๆทิ้งค่อยๆโละเอาประดาความทุกข์ทั้งหลายที่เกาะกุมชีวิตอยู่ในร่างผล็อยไปที่ละอย่างสองอย่างจนไม่

เหลือเลยในวันหนึ่ง บางท่านอาจถามว่าทำไมต้องพยายามทำทุกซ์ให้หมดไปด้วยล่ะ คำตอบจากพระพุทธศาสนาคือเพราะสิ่งนี้เป็นสิ่งเดียวที่ดีที่สุดที่เราสามารถทำได้ในการเกิดมาเป็นคนแล้วมีชีวิตอยู่ราวๆ ๗๐ ปี ชีวิตนั้นพระพุทธศาสนาบอกว่าเหมือนการเป็นโรค โรคที่ว่านี้ไม่ถึงกับทำให้เราตาย แต่มันก็ทำให้เรารำคาญเพราะมันจะคอยรบกวนเราอยู่เสมอ ถามว่าอะไรมีเหตุผลที่สุดระหว่าง (๑) หาทางรักษาให้มันหายขาด (๒) ไม่ต้องสนใจปล่อยมันไปอย่างนั้นแหละรำคาญก็ทนเอา (๓) หาอะไรมากลบมันไว้ชั่วคราว แล้วทำอย่างนั้นไปเรื่อยๆ แน่นอน พระพุทธศาสนาคิดว่าวิธีที่หนึ่งนั้นดีที่สุด มีเหตุผลที่สุด นี่แหละครับคือที่มาของการชี้ชวนให้เรายกชีวิตของตนให้สูงขึ้นของพระไตรปิฎก

อันที่จริง แม้ไม่ต้องมาสาธยายเหตุผล ความรู้สึกข้างในเล็กๆของเรานั้นก็บอกเราได้ว่าการมีชีวิตที่สูงขึ้นนั้นแปลว่าอะไรและทำไมสิ่งนี้จึงเป็นความดี เศรษฐีที่ชี้เหนียวมาเกือบก่อนชีวิตน่าจะพลันรู้สึกได้ถึงความสุขอันแปลกประหลาดหลังจากตัดสินใจยกหนี้ให้ชาวนายากจนที่หัวหน้าครอบครัวเพิ่งประสบอุบัติเหตุตายอย่างน่าอนาถ ความรู้สึกเล็กๆของเศรษฐีชี้เหนียวคนนั้นบอกว่า นี่คือความสุข ความอึดเอิบใจ ที่เขาไม่เคยรู้สึกมาก่อน นี่ย่อมแสดงว่าภายในใจเล็กๆของคนที่ตระหนี่ชี้เหนียวและเห็นแก่ตัวก็มีความสามารถที่จะสัมผัสความประณีตของชีวิตที่สูงส่งกว่าที่ตนเป็นอยู่เวลานั้นได้ เมื่อเป็นเช่นนี้ เราก็ไม่จำเป็นต้องสงสัยเลยว่า ชีวิตที่ประเสริฐที่พระไตรปิฎกชวนให้เราคิดค้นหาและเดินไปตาม “ทางสายนั้น” เป็นสิ่งดีงาม เราสามารถสัมผัสความดีงามเหล่านี้ได้ด้วยใจที่ซื่อๆ ตรงๆ คนเรานั้นใจมักไม่ซื่อไม่ตรงในยามที่ชีวิตไม่มีทุกข์ ต่อเมื่อใดก็ตามที่

ความทุกข์ธาโลมเข้ามาใส่ ใจที่ไม่เคยเชื่อๆตรงๆก็จะเริ่มเชื่อและตรง
เชื่อและตรงต่ออะไร ต่อความจริงของชีวิต

ข้อความในตอนท้ายของย่อหน้าข้างต้นเกี่ยวกับจิตใจที่เชื่อตรง
ต่อความจริงของชีวิตนั้นผมกล่าวขึ้นมาเพื่อขมวดเข้ามาหาคุณค่า
ของพระไตรปิฎกที่เรากำลังกล่าวถึงกันอยู่นี้ สำหรับผมมัน เมื่อ
กล่าวจนถึงที่สุดแล้ว... *ชีวิตคือสิ่งสำคัญที่สุด...* อะไรต่างๆที่อยู่ราย
รอบตัวเราล้วนแล้วแต่สำคัญน้อยกว่าชีวิต พระไตรปิฎกเองในแง่ที่
เป็นหนังสือก็เป็นของนอกตัวเราเช่นกัน ชีวิตนั้นมีทางเดินของมัน
เอง เหมือนฤดูกาลหรือปรากฏการณ์ทางธรรมชาติอื่นๆเช่นการขึ้น
หรือตกของดวงตะวัน เราทุกคนต้องตาย ณ วันหนึ่งอย่างแน่นอน
นี่คือความจริง คนจำนวนมากตายไปพร้อมๆกับตัวตนที่ดิ้นรนทุกข์
ทรมานเพราะกลัวตายบ้าง ไม่อยากตายบ้าง พระไตรปิฎกนั้นสำคัญ
มากตรงที่ดูเหมือนจะเป็นหนังสือในจำนวนหนังสือไม่กี่เล่มเท่าที่
โลกเราเคยมีมาที่บอกเราว่า เราควรปฏิบัติต่อฤดูกาลของชีวิตที่
เปลี่ยนแปลงไปอย่างไร พระพุทธศาสนาบางครั้งก็สอนว่าชีวิตนี้เป็น
ความริ้นรมย์ แต่บางครั้งก็สอนว่าชีวิตเป็นสิ่งหตุ้ ทำไมพระพุทธ-
ศาสนาจึงสอนอย่างนั้น คำตอบคือเพราะชีวิตเป็นอย่างนั้น เมื่อแรก
ฤดูฝนใหม่มาเยือนหลังจากเดือนเมษา-พฤษภาที่ร้อนระอุ ละออง
ฝนที่โปรยปรายลงมาจากฟากฟ้า นั้นให้ความชื่นเย็นแก่พื้นดิน
ต้นหญ้าเริ่มเขียวหลังจากที่แห้งกรอบตายซากมาหลายเดือน สาย
ลมอ่อนที่แผ่วพัดยามค่ำคืนเริ่มเย็นขึ้นแทนที่ไอร้อนของเปลวแดด
ที่แผ่คลุมผิวดินก่อนหน้านั้น นี่คือการสดชื่นใช่หรือไม่ เมื่อผ่าน
ฤดูฝนอันเป็นฤดูของชีวิตและความผลิบานไป ฤดูหนาวก็เข้ามา
เยือน ในบางท้องที่ใบไม้จะร่วงลงทั้งป่า ท้องฟ้าจะมีดครึ้มด้วย

หมอกหนา หิมะพรั่งพรูลงมาจากท้องฟ้าที่มีดมัวนั้น สรรพชีวิตบนพื้นปฐพีหยุดนิ่ง ไปไหนไม่ได้ นี่คือฤดูกาลของการหยุดอยู่กับที่ ไม่เคลื่อนไหว การหยุดอยู่นิ่งๆและนานๆนั้นทำให้เกิดความหดหู่เศร้าซึม... พระพุทธเจ้าก็ทรงพิจารณาชีวิตในทำนองเดียวกับฤดูกาลที่วามานี้

เมื่อไม่นานมานี้ ผมเดินผ่านแผงหนังสือ เห็นนิตยสารเล่มหนึ่งลงรูปอาจารย์เสกสรรค์ ประเสริฐกุลที่หน้าปก รูปนั้นถ้าผมจำไม่ผิดเป็นรูปที่อาจารย์นั่งอยู่บนเก้าอี้ในห้องโล่งๆ อันที่จริงสิ่งที่ผมมองเห็นคือห้องโล่งๆกว้างๆห้องหนึ่งซึ่งมีอาจารย์เสกสรรค์เป็นองค์ประกอบ ผมพลิกดูเนื้อเรื่องข้างในอย่างผ่านๆ แล้วก็วางหนังสือนั้นลงที่เดิม ผมคิดว่าผมไม่จำเป็นต้องอ่าน เพราะผมรู้สึกว่ในช่วงสี่ห้าปีที่ผ่านมาผมพอจะ “เข้าใจ” ว่าเกิดอะไรขึ้นกับอาจารย์เสกสรรค์ ภาพห้องโล่งๆนั้นช่างเหมือนภาพของโลกที่พระพุทธเจ้าท่านบรรยายไว้ในพระไตรปิฎก แท้แล้วโลกนี้ก็คงไม่ต่างจากห้องที่ว่างเปล่า ศิลปะการจัดห้องตามคติของพระพุทธศาสนิกายเซนนั้นเน้นที่ความว่างเปล่าของห้อง เราควรมีห้องที่ว่างเปล่าสักห้องในบ้าน ในนั้นมีเพียงเครื่องใช้เท่าที่จำเป็นเช่นโต๊ะเขียนหนังสือ ริมหน้าต่าง บนโต๊ะนั้นก็โล่งๆ มีเพียงแจกันเล็กๆสำหรับปักดอกไม้สดในวันแรกๆแล้วเหี่ยวแห้งกรอบอยู่อย่างนั้นในวันต่อไป เราจะไม่เปลี่ยนดอกไม้ นั้นจะแห้งกรอบอยู่ในแจกันอย่างนั้นเพื่อเตือนสติเรา บางวันหากสายลมแรงกระโชกผ่านหน้าต่าง กลีบบางกลีบของดอกไม้ นั้นอาจร่วงผล็อยลงไป นั่นคือความงาม... มันงาม เพราะมันสะท้อนความจริงของสรรพสิ่งในโลกว่าวันหนึ่งก็ต้องผละจากสิ่งที “เคยเป็น” ไปอย่างเงียบๆตามทางของใครของมัน...

สิ่งที่ผมพูดมาข้างต้นนี้ไม่ได้มาจากความคิดและจินตนาการของผมเลย แต่มาจากสิ่งที่พระไตรปิฎกได้พูดเอาไว้อย่างชนิดที่เรียกว่าอยู่ในแทบทุกหน้าของพระไตรปิฎก ผมไม่ทราบว่ามันคือสิ่งที่พูดถึงความจริงของชีวิตในลักษณะนี้จะเป็นที่สบอารมณ์หรือสบความคิดของคนไทยโดยทั่วไปเพียงใด แต่ผมก็ยังคิดว่าคนไทยควรได้อ่านพระไตรปิฎกมากขึ้น ทำไมผมจึงคิดอย่างนั้น คำตอบคือเวลานี้ผมมองเห็นคนจำนวนหนึ่งซึ่งไม่มากนักที่นั่งอยู่ในห้องที่ว่างเปล่า คนพวกนี้ไม่มีทางที่จะเป็นพิษเป็นภัยแก่โลกเลย บางคนอาจถึงขั้นปลงตกและไม่คิดว่าตนเองจะต้องออกไปจากห้องที่ว่างเปล่า นั้น แต่บางคนก็ไม่ถึงขั้นนั้น สำหรับคนที่ยังไม่ถึงขั้นปลงตก บางวันเขาอาจต้องออกมาจากห้องที่ว่างเปล่าเพื่อไปช่วยห้ามปรามหรือเตือนสติพวกที่อยู่นอกห้องซึ่งกำลังทุ่มเถียงวิวาทกันอย่างเอาเป็นเอาตายว่า “ทำไมพวกท่านจึงไม่ลองหาห้องที่ว่างเปล่าส่วนตัวเพื่อเข้าไปสงบสติอารมณ์บ้าง” โลกคงน่าอยู่มากขึ้นใช่ไหมหากจะมีคนที่รู้จัก “จำศีล” อยู่ในห้องที่ว่างเปล่าส่วนตัวบ้าง

พระไตรปิฎกคือคู่มือสำหรับการจำศีลในห้องที่ว่างเปล่า

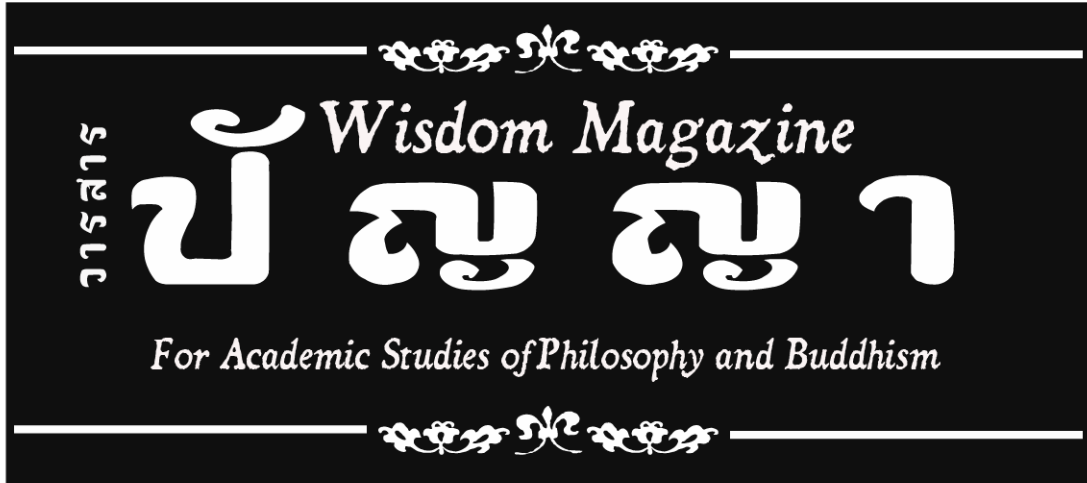
แรกๆเราอาจเข้าๆออกๆห้องนี้

แต่นานเข้า... เมื่ออายุเริ่มมากขึ้น... เราจะอยู่ในห้องนั้นที่ละนานๆขึ้น...

และวันหนึ่ง... เมื่อ “วันนั้น” มาถึง... เราจะอยู่ในห้องที่ว่างเปล่านั้นตลอดไป... ©

สมภาร พรมทา

มิถุนายน ๒๕๕๔

วารสารเพื่อการศึกษาและวิเคราะห์วิจัย
เกี่ยวกับ ‘ปรัชญา’ และ ‘พระพุทธศาสนา’

ผู้ก่อตั้ง เจ้าของ และบรรณาธิการ
ศาสตราจารย์ ดร. สมภาร พรหมทา
ภาควิชาปรัชญา คณะอักษรศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Email Address: Somparn.P@chula.ac.th

วารสารนี้เผยแพร่เพื่อประโยชน์สาธารณะ
ท่านผู้อ่านสามารถคาร์ร်โหลดได้ฟรี
หากท่านเห็นคุณค่าของวารสาร
และประสงค์จะสนับสนุนให้วารสารอยู่ได้นานที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้
สามารถส่งเงินบริจาคไปยังบรรณาธิการตามที่อยู่ข้างบน